

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus kokemusasiantuntijuudesta sosiaalisialalla

Krista Nordqvist

2020 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus kokemusasiantuntijuudesta sosiaaalialalla

Krista Nordqvist
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Lokakuu 2020

Krista Nordqvist

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus kokemusasiantuntijuudesta sosiaalialalla

Vuosi 2020 Sivumäärä 49

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa käytettävissä olevaa tieteellistä tutkimusta kokemusasiantuntijuuden käytöstä ja hyödyistä sosiaalialalla. Tavoitteena oli koota tietoa, jota voisi tulevaisuudessa hyödyntää kokemusasiantuntijatoiminnan kehittämisessä.

Opinnäytetyö toteutettiin integroivana kuvailevana kirjallisuuskatsauksena, jossa tutkimuskysymyksinä olivat: ”Miten kokemusasiantuntijuutta on käytetty sosiaalialan palveluissa?” ja ”Millaista hyötyä kokemusasiantuntijuuden käytöstä on?”. Opinnäytetyö on tehty Laurea-ammattikorkeakoulun kokemusasiantuntijakoulutuspilotin innoittamana. Opinnäytetyön lähteinä käytettiin vertaisarvioituja tutkimusartikkeleita kokemusasiantuntijuudesta. Lähdeaineisto keskittyi Suomen, Ison-Britannian ja Slovenian kokemusasiantuntijatoimintaan. Aineisto koostui kahdestatoista artikkelista, jotka oli julkaistu vuosina 2009-2020. Aineiston analyysimenetelmänä käytettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia.

Sosiaalialan asiakaskunta on moninainen. Asiakkaiden elämäntilanteet vaihtelevat ja myös tuen tarpeet eroavat toisistaan. Asiakkaiden käyttökokemukset ja niiden myötä palveluiden kehittämiseen osallistuminen olivat osa hallituksen Palvelut asiakaslähtöisiksi -kärkihanketta vuosina 2016-2018. Osallisuuden vahvistamisesta säädetään myös sosiaalihuoltolaissa. Asiakkaita tulee kuulla enemmän ja mahdollistaa osallistuminen oman hoidon suunnitteluun. Kokemusasiantuntijuus on yksi tapa lisätä sosiaalialan asiakkaiden osallisuutta.

Kirjallisuuskatsauksen tulosten mukaan kokemusasiantuntijoita on käytetty muun muassa mielenterveys- ja päihdetyössä, asunnottomien parissa, kriminaalihuollossa, palveluiden laadunvalvonnassa sekä tutkimustyössä. Työtehtävät ovat olleet moninaiset, kokemusasiantuntijat ovat toimineet niin vertaisohjaajina kuin kehittäjäkumppaneinakin. Hyötyinä on katsauksen mukaan tutkittu pääasiassa vain kokemusasiantuntijoiden itsensä toiminnasta saamaa ja kokemaa hyötyä, mitä kuvaillaan esimerkiksi omanarvontunteen kohoamisena, kuntoutumisprosessin nopeutumisena ja vaikutusmahdollisuuksien lisääntymisenä, mutta hyödyiksi osoittautui myös asiakkaiden ja ammattilaisten välisen vuorovaikutuksen lisääntyminen sekä asiakkaiden motivoituminen.

Kirjallisuuskatsauksen perusteella kokemusasiantuntijuuden käyttöä ja kokonaishyötyjä on tutkittu suhteellisen vähän. Aihe vaatii huomattavasti lisää tutkimusta, jotta käyttökokemuksista ja hyödyistä saataisiin enemmän luotettavaa tietoa.

Asiasanat: kokemusasiantuntijuus, osallisuus, sosiaaliala

Krista Nordqvist

Descriptive literature review of experiential expertise in social services

Year	2020	Pages	49
------	------	-------	----

The purpose of the thesis was to chart the available scientific research on the use of experiential expertise and its benefits in the social field. The goal was to collect information that could be used in the future to develop experiential expertise.

The thesis was carried out as an integrative descriptive literature review, in which the study questions were: “How has experiential expertise been used in social services?” and “What are the benefits of using experiential expertise?”. The thesis was inspired by the experience expert training pilot of the Laurea University of Applied Sciences. The sources of the thesis were peer-reviewed research articles on experiential expertise. The source material focused on the experience of experts by experience in Finland, Great Britain and Slovenia and consisted of twelve articles published in 2009-2020. Content analysis was used as the method of data analysis.

The clientele in the social sector is diverse. Clients’ life situations vary, and so do their support needs. Clients’ user experience and their participation in development of services were part of a government top project called Services for Customer Orientation in 2016-2018. Strengthening inclusion is also provided by the Social Welfare Act. Clients need to be consulted more and allowed to participate in planning of their own care. Experiential expertise is one way to increase the involvement of social clients.

According to the results of the literature review, experts by experience have been used, among others, in mental health and substance abuse work, with the homeless, probation, service quality control and research. The duties have been diverse and experts by experience have acted as both peer instructors and development partners. According to the review, only the benefits gained and experienced by the experts themselves have been studied; they described, for example, increasing self-esteem, speeding up the rehabilitation process and increasing potential for influence, but also increasing interaction between clients and professionals and client motivation.

Based on the literature review, the use and overall benefits of experiential expertise have been relatively little studied. The topic requires significantly more research to provide more reliable information on user experiences and benefits.

Keywords: experiential expertise, inclusion, social services

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Yhteiskunnalliset lähtökohdat	7
2.1	Sosiaaliala ja erilaiset asiakkaat	7
2.2	Osallisuus.....	8
2.3	Kokemusasiantuntijuus	10
3	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset	11
4	Opinnäytetyön menetelmälliset ratkaisut	11
4.1	Kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä.....	12
4.2	Kuvaileva kirjallisuuskatsaus	12
4.3	Sisäänottokriteerit	14
4.4	Tiedonhaku eri hakukoneilla ja tietokannoista	15
4.5	Lähteiksi hyväksytyjen artikkeleiden kuvailu	20
4.6	Aineiston analyysi	22
5	Tulokset	23
5.1	Kokemusasiantuntijuuden käyttö sosiaalialan palveluissa.....	24
5.2	Kokemusasiantuntijuuden käytön hyödyt sosiaalialalla.....	27
6	Pohdinta	32
6.1	Tulosten tarkastelu	32
6.2	Eettisyys	34
6.3	Luotettavuus	34
6.4	Jatkotutkimus	35
	Lähteet.....	40
	Taulukot	45
	Kuviot	45
	Liitteet	46

1 Johdanto

Organisoitu kokemusasiantuntijatoiminta, josta voidaan myös käyttää nimitystä jaettu asiantuntijuus puhuttaessa kokemusasiantuntijan ja ammattilaisen yhteistyöstä, on suhteellisen uusi ilmiö, vasta 2000-luvulla kehittynyt toimintamuoto, joka perustuu kokemusasiantuntijoiden omiin kokemuksiin erilaisista ongelmista ja niistä selviytymisestä. Kokemusasiantuntijuus on taitoa, joka on muodostunut pitkän omakohtaisen kokemuksen ja sitä kautta muodostuneen tiedon myötä. Kokemusasiantuntijuutta pyritään hyödyntämään toisten kokemusten helpottamiseksi ja palveluiden kehittämiseksi. (Kuka on kokemusasiantuntija? 2020.)

Laurea-ammattikorkeakoulu pilotoi vuonna 2017 Jaetun asiantuntijuuden valmennuksia yhteistyössä HUS:n eri erikoisalojen kanssa, mihin opiskelijoilla oli mahdollisuus osallistua. Yhteisvalmennukset oli tarkoitettu sosiaali- ja terveysalan kokemusasiantuntijoille ja ammattilaisille. Valmennuksissa pyrittiin ymmärrykseen siitä, mitä kokemusasiantuntijuus on ja millä tavoin yhteistyötä kokemusasiantuntijoiden ja sote-ammattilaisten välillä voisi ja tulisi kehittää. Nämä koulutukset jatkuvat edelleen ja Laurea-ammattikorkeakoulu on vahvasti mukana kokemusasiantuntijoiden koulutuksessa pääkaupunkiseudulla. (Laurea 2019.) Sote-alalla pyritään yhä enemmän siihen, että asiakas on eri toiminnoissa aina palvelun keskiössä, ei enää vain hoidon kohde, ja pystyy vaikuttamaan omaan hoitoonsa ja sen etenemiseen niin paljon kuin se on mahdollista. Asiakaslähtöisyys on yksi suunniteltavan sote-uudistuksen keskeisimmistä lähtökohdista ja moniammatillinen palveluiden kehittäminen on hyvä ja tehokas tapa kehittää toimintatapoja ja -malleja asiakaskeskeisyyteen pyrkiessä. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2019a; Talaskivi-Munther, Talasma & Varjonen 2017.) Terveystieteiden puolella kokemusasiantuntijoita on jo käytössä, mutta koottua tietoa siitä, missä määrin kokemusasiantuntijoita hyödynnetään sosiaalialalla, ei juurikaan ole.

Tämä opinnäytetyö käsittelee kokemusasiantuntijuuden hyödyntämistä sosiaalialalla. Opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa käytettävissä olevaa tieteellistä tutkimusta kokemusasiantuntijuuden käytöstä ja hyödyistä sosiaalialalla. Päivi Rissanen ja Jouni Puumalaisen (2016, 5-6.) mukaan kokemusasiantuntijatoiminnan vaikuttavuutta on tutkittu vain vähän ja tulokset ovat ristiriitaisia, mutta globaalisti kokemusasiantuntijoita on heidän mukaansa käytetty sekä ammattilaisten kouluttamisessa että palveluiden arvioinnissa jo kauan ja toiminnan on todettu vähentäneen esimerkiksi mielenterveyspalveluiden käyttöä ja psyykkistä kärsimystä sekä parantaneen elämänlaatua. Toisaalta Rissanen ja Puumalainen myös toteavat, että toiminnan vaikutuksista esimerkiksi terveyspalveluiden laatuun ei joidenkin tutkijoiden mukaan ole saatu varmaa eikä vakuuttavaa näyttöä. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta katsottuna kokemusasiantuntijuuden hyötyjen selvittäminen kirjallisuuskatsauksena on mielenkiintoista myös siksi, että asiakkaiden käyttökokemukset ja niiden myötä palveluiden kehittämi-

seen osallistuminen olivat osa Sosiaali- ja terveysministeriön Palvelut asiakaslähtöisiksi -kärkihanketta vuosina 2016-2018 (Palvelut asiakaslähtöisiksi 2020). Tämän opinnäytetyön viitekehys koostuu asiasanoista kokemusasiantuntijuus, osallisuus ja sosiaaliala.

2 Yhteiskunnalliset lähtökohdat

Sosiaalialan asiakaskunta on moninainen. Asiakkaiden elämäntilanteet vaihtelevat ja myös tuen tarpeet eroavat toisistaan. Osallisuuden merkitystä asiakkaan omaan hoitoon ja kuntoutukseen on alettu pohtia yhteiskunnallisesti ja asiakkaiden käyttökokemukset sekä niiden myötä palveluiden kehittämiseen osallistuminen olivatkin osa Sosiaali- ja terveysministeriön Palvelut asiakaslähtöisiksi -kärkihanketta vuosina 2016-2018 (Palvelut asiakaslähtöisiksi 2020).

Palvelut asiakaslähtöisiksi -hankkeen yhtenä tarkoituksena oli kokeilla erilaisia tapoja toteuttaa sosiaali- ja terveystalvueluita siten, että palvelut eivät olisi riippuvaisia ajasta ja paikasta. Ydinajatuksena oli ottaa asiakkaat laajemmin mukaan palveluiden kehittämiseen, tarjota asiakkaille enemmän tukea toimintakyvyn ylläpitoon ja omahoitoon, tehostaa palveluiden oikea-aikaisuutta ja kohdentumista, parantaa sekä henkilöstön että väestön ymmärrystä palvelutarpeista ja palvelutoiminnasta sekä kehittää malli, jolla väestön ja virkamiesten välistä kommunikaatiota parannettaisiin. Kokemusasiantuntijatoiminta oli yksi osa kärkihankkeen kokeiluja. (Palvelut asiakaslähtöisiksi 2020; Mäkeläinen 2017.)

2.1 Sosiaaliala ja erilaiset asiakkaat

Ammatillisesti sosiaalialalla tarkoitetaan ihmisten elämän ja hyvinvoinnin tukemista erilaisilla ohjaus-, neuvonta-, hoiva-, huolenpito- ja kasvatuspalveluilla elämän eri vaiheissa. Perustuslain 19 §:ssä taataan jokaiselle oikeus ihmisarvoisen elämän turvaavaan toimeentuloon ja huolenpitoon. Sosiaalialalla työskennellään tämän lainkohdan turvaamiseksi. Erilaisilla palveluilla pyritään varmistamaan niin yksilön, perheen kuin koko yhteisönkin hyvinvointi. Sosiaalipalvelut ovat lakisääteisiä palveluita, joiden järjestämivastuussa on kunta. Kunnallisten sosiaalipalveluiden lisäksi on olemassa yksityisiä sosiaalipalveluita, jotka täydentävät kunnallista sosiaalihuoltojärjestelmää. Palveluita tarjotessa yritetään aina huomioida parhaan mukaan asiakkaan yksilölliset tarpeet sekä esimerkiksi kieli ja kulttuuritausta. (Sosiaalialan työ 2020; Finlex 1999.)

Sosiaalialalla työskentely on usein ihmisten auttamista erilaisissa akuuteissa kriisitilanteissa sekä pyrkimystä tukea erilaisten elämäntilanteiden hallinnassa. Tehtäväkenttiä ovat esimerkiksi varhaiskasvatus, lastensuojelu, nuorisotyö, mielenterveys- ja päihdetyö, kriminaalityö, maahanmuuttajatyö, aikuissosiaalityö, vanhustyö, vammaistyö, palveluohjaus, sosiaalivakuuttaminen, työvoimapalvelut sekä kuntoutus. Sosiaalihuollon asiakkuuteen hakeutumiselle tai päätymiselle voi olla useita erilaisia syitä. Asiakkaan haasteita voivat olla esimerkiksi elämän-

hallinnalliset ongelmat, asunnottomuus, toimeentulon ongelmat, päihde- ja mielenterveysongelmat, syrjäytyminen, yksinäisyys tai työttömyys. Sosiaaliala pitää sisällään julkisen ja kolmannen sektorin sekä yksityisten palveluntuottajien monipuoliset tehtävät. Suomessa sosiaalialalla työskennellessä korostetaan ongelmien ennaltaehkäisyä. Ennaltaehkäisevässä työssä voidaan nykyään käyttää apuna myös kokemusasiantuntijoita, jolloin työskentelykentästä riippuen kokemusasiantuntijan esimerkin ja tarinan avulla yksilön voi muun muassa saada tekemään toisenlaisia ratkaisuja omassa elämässään ja hakemaan apua tai valaa uskoa elämäntilanteesta selviämiseen. (Sosiaalialan työ 2020.)

Tätä opinnäytetyötä ei ole rajattu koskemaan mitään tiettyä sosiaalialan asiakasryhmää. Työn tarkoituksena on ollut kartoittaa käytettävissä olevaa tutkimustietoa kokemusasiantuntijuiden käytöstä ja siinä todetuista hyödyistä, joten laajemman kokonaiskuvan saamiseksi on ollut perusteltua jättää rajaus tekemättä.

2.2 Osallisuus

Kokemusasiantuntijuudesta puhuttaessa viitataan usein asiakkaiden osallisuuden lisäämiseen. Osallisuudella tarkoitetaan yleisellä tasolla yksilön kokemusta kuulumisesta johonkin itselle tärkeään yhteisöön tai yhteiskuntaan (Pohjola, Kemppainen, Niskala ja Peronius 2019, 34). Terveys- ja hyvinvoinnin laitos THL määrittelee osallisuuden vahvasti hyvinvointiin liittyväksi. Osallisuuden katsotaan olevan kuulluksi tulemistä, omaan elämään vaikuttamista, yhteisöön kuulumista ja yhteisön asioihin vaikuttamisen mahdollisuuksia. Osallisuutta on myös se, että ihminen kokee itsensä merkitykselliseksi, osaksi yhteiskuntaa tai muuta yhteisöä (Taulukko 1). (Terveys ja hyvinvoinnin laitos 2020.)

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän rakenteelliset muutokset vaikuttavat myös asiakkaiden asemaan ja ennen kaikkea heidän rooliinsa palveluiden keskellä. Palvelut monipuolistuvat ja eriytyvät palveluntarjoajien lisääntyessä, jolloin myös vastuu esimerkiksi hoidosta hajaantuu aiempaa useammalle toimijalle. Asiakkaiden tilanteita pyritään nimeämään ja tunnistamaan, jotta palvelua voitaisiin kohdentaa. Asiantuntijatieto määrittää, miten yksilö voi ja mitä apua tämä tarvitsee. Asiakkaan oletetaan ottavan aktiivisemmän roolin, jotta he selviävät muuttuvassa palvelukentässä. (Pohjola, Kairala, Harala ja Niskala 2017, 18-23.) Terveys ja hyvinvoinnin laitos kuvaa verkkosivuillaan, kuinka osallisuuden edistäminen on osa Suomen hallituksen ja Euroopan unionin tavoitteita. Sen on katsottu olevan myös keskeinen keino torjua köyhyyttä ja ehkäistä syrjäytymistä, ja osallisuudella uskotaan voivan vähentää myös eriarvoisuutta. Osallisuutta voidaan lisätä tukemalla asiakkaiden osallistumista ja vaikuttamismahdollisuuksia, tarjoamalla oikeanlaista ja riittävää tukea mahdollistamalla osatyökykyisenkin osallistumisen työ- ja koulutusmarkkinoille. (Terveys ja hyvinvoinnin laitos 2019b.)

Osallisuus voi toteutua monella eri tavalla ja erilaisilla tasoilla. Peck, Gulliver ja Towel (2002) kuvaavat toteutumista neljällä eri osallisuuden tasolla (kuvio 1). Näistä ensimmäisen tason muodostaa vuorovaikutus palveluiden käyttäjien kesken, jolla voidaan viitata esimerkiksi verstaistukeen. Toisella tasolla ovat palveluiden käyttäjät ja ammattilaiset sekä näiden ryhmien välinen vuorovaikutus, mikä pitää sisällään kokemusasiantuntijatoiminnan. Kolmas taso sisältää vuorovaikutuksen palveluiden tuottajien ja johtajien kanssa, ja neljännellä tasolla kyse on osallistumisesta laajemmin palveluiden suunnitteluun. Laitila ja Lassila kirjoittavat artikkelissaan Kokemusasiantuntija osana palvelujärjestelmää (2015) Stormin kuvauksesta osallisuuden toteutumisesta kahdella tavalla, palveluiden käyttäjien osallistumisena ja omaan hoitoon vaikuttamisen mahdollisuuksina sekä vaikutusmahdollisuuksista koko palvelujärjestelmään. Esiin tuodaan myös Laitilan näkemys siitä, kuinka osallisuus toteutuu kolmella eri tavalla, eli osallisuutena omaan hoitoon, palveluiden kehittämiseen ja palveluiden järjestämiseen.

Työntekijöiden asenteella vaikuttaa olevan huomattava merkitys asiakkaiden osallisuuden toteutumisesta käytännössä (Laitila & Lassila 2015). Sama on todettu kokemusasiantuntijatoiminnassa, jossa etenkin johdon sitoutumisella on todettu olevan suuri vaikutus kokemusasiantuntijatoiminnan toteutumisessa ja onnistumisessa, juurtumisessa osaksi palvelukenttää. Kokemusasiantuntijuus on yksi osallisuuden lisäämisen muoto. (Peränen, Harjula, Grahn, Kasila & Kettunen 2015.)

Osallisuutta on vaikea määrittää ja rajata eksaktisti, mutta tässä opinnäytetyössä osallisuudella tarkoitetaan kaikkea sitä, mikä liittyy kokemusasiantuntijatoiminnan parissa koettuihin hyötyihin.

Osallisuus on:
<ul style="list-style-type: none"> • kuulluksi tulemista • omaan elämään vaikuttamista • itsensä merkitykselliseksi kokemista • yhteisöön kuulumista • yhteisön asioihin vaikuttamisen mahdollisuutta • yhteiskuntaan kuulumisen tunnetta • ulkopuolelle jäämisen vastakohta

Taulukko 1: Osallisuus

2.3 Kokemusasiiantuntijuus

Suomalaisessa palvelukentässä kokemusasiiantuntija on henkilö, joka on käynyt kokemusasiantuntijakoulutuksen ja jolla on omakohtaista kokemusta sairaudesta, kriisistä tai jostain tietynlaisesta elämäntilanteesta. Kokemusasiiantuntija on käynyt läpi jonkun edellä mainitun joko henkilökohtaisesti tai läheisenä. Kokemusasiiantuntijalla on siis oma kokemus itse ongelmasta, mutta myös siitä, mikä häntä on auttanut ja mitkä tekijät ovat vaikuttaneet hänen omaan tai läheisen toipumiseen. Lisäksi hänellä on halu kehittää palveluita tai auttaa muita oman kokemuksensa perusteella. (Partanen 2009. 20.; Hietala & Rissanen 2015, 13-14.)

Kokemusasiiantuntijuus on taitoa, joka on muodostunut pitkän omakohtaisen kokemuksen ja sitä kautta muodostuneen tiedon myötä. Kokemusasiiantuntijuutta pyritään hyödyntämään toisten kokemusten helpottamiseksi ja palveluiden kehittämiseksi. (Kuka on kokemusasiiantuntija 2020.) Kokemusasiiantuntijuus on helppo sekoittaa vertaistukeen eikä kokemusasiiantuntijuudelle olekaan olemassa ainakaan toistaiseksi täysin tarkasti rajattua määritelmää. Erona vertaistuessa ja kokemusasiiantuntijuudessa on kuitenkin se, että toisin kuin vertaistuelliset toiminnot, kokemusasiiantuntijuutta toteutetaan ja hyödynnetään muuallakin kuin vain vertaisten parissa. Kokemusasiiantuntijat voivat siis keskittyä muun muassa palveluiden kehittämiseen ja käydä tasavertaista vuoropuhelua ammattilaisten kanssa työskennellessään sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmässä, oppilaitoksissa ja ammattilaisten rinnalla. Olennaisinta kokemusasiiantuntijuudessa on se, että asiat, joiden parissa kokemusasiiantuntija toimii, ovat oikeasti itse koettuja, näistä kokemuksista on muille hyötyä ja niitä halutaan hyödyntää. (Rissanen & Puumalainen 2016, 5; Kostiainen, Ahonen, Verho, Rissanen & Rotko 2014, 6.)

Kokemusasiiantuntijuus ja sen tarkastelu voidaan jakaa yksilön, järjestelmän ja yhteiskunnan tasoille. Yksilötasolla toiminta on yleensä aina osa toipumisprosessia ja pitääkin sisällään monia ulottuvuuksia voimaantumisesta myönteisiin asennemuutoksiin. Kokemusasiiantuntija voi hyödyntää työssään monipuolisesti omaa taustaansa ja kokemuksiaan sekä kertynyttä tietoa. Oman tarinan muokkaaminen ja muodostaminen sekä sen eteenpäin kertominen ovatkin merkittävä osa kokemusasiiantuntijana toimimista. Toiminta voi lisätä myös kokemuksiin jakavan omaa hyvinvointia ja tunnetta omasta merkityksellisyydestä yhteiskunnalle. Järjestelmätasolla kokemusasiiantuntijuus on yhtä kuin kokemusasiiantuntijoiden tehtävät ja roolit palvelujärjestelmässä eli voidaan puhua järjestelmän kehittämisestä. Ammattilaisen ja kokemusasiiantuntijan väliset keskustelut voivat avartaa ammattiauttajan näkemyksiä, mikä voi toimintatapojen muuttumisen ja kehittymisen myötä parantaa lopulta myös asiakastyön laatua ja asiakaslähtöisyyttä, mutta myös ammattilaisten työtyytyväisyyttä. Palveluiden järjestämisen näkökulmasta kokemusasiiantuntijuus pyrkii siis edistämään palveluiden tarvelähtöisyyttä ja tuloksellisuutta. (Kokemusasiiantuntijuuden hyödyt 2020.)

Kokemusasiantuntijatoiminnalla voi olla tämän lisäksi myös yhteiskunnallista merkitystä. Etenkin mielenterveys- ja päihdetyön ympärillä on paljon ennakkoluuloja, joita kokemusasi-
 antuntijatoiminta voi esiintulollaan hälventää. Todelliset tarinat, kasvojen antaminen stig-
 matisoiduillekin aiheille, ongelmien arkipäiväistäminen ja vaikeuksien tuominen konkreetti-
 sesti esille aivan tavallisten ihmisten kertomina, voivat helpottaa myös apua tarvitsevien
 hakeutumista avun piiriin tai lisätä ymmärrystä siitä, millaisiin palveluihin voisi olla oikeu-
 tettu. Kokemusasiantuntijuudella voidaan siis luoda uusia toimintamalleja, joista hyötyvät
 niin kokemusasiantuntijat, kuntoutujat, ammattiauttajat kuin palvelujärjestelmätkin.
 (Rissanen ym. 2016, 5-7.) Toiminta tarjoaa palveluiden tarkasteluun asiakaslähtöisen näkökul-
 man, jota ammattilaiset eivät hyvistä pyrkimyksistä huolimatta välttämättä osaa aina huomi-
 oida tai ajatella. Kokemusasiantuntijuus itsessään täydentää ja syventää esimerkiksi sosiaa-
 lialan työtä ja etenkin kolmannen sektorin asiantuntemusta. Toimivan ja tasa-arvoisen yhteis-
 kunnan kannalta on tärkeää, että julkisista palveluista ja toiminnoista saadaan totuudenmu-
 kaista tietoa ja aitoja kokemuksia. (Kokemusasiantuntijuuden hyödyt 2020.)

Tässä opinnäytetyössä kokemusasiantuntijuudella tarkoitetaan lähtökohtaisesti kokemusasian-
 tuntijakoulutuksen käynnyttä henkilöä, jolla on omakohtainen kokemus sairastamisesta ja kun-
 toutumisesta, joko itse sairastaneena tai sairastaneen lähimmäisenä.

3 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset

Koottua tietoa kokemusasiantuntijuuden hyödyistä sosiaalialalla ei juurikaan ole. Tämän opin-
 näytetyön tarkoituksena on kartoittaa käytettävissä olevaa tieteellistä tutkimusta kokemus-
 asiantuntijuuden käytöstä ja hyödyistä sosiaalialalla. Tavoitteena on koota tietoa, jota voisi
 tulevaisuudessa hyödyntää kokemusasiantuntijatoiminnan kehittämisessä.

Opinnäytetyön tiedonhaulliset tutkimuskysymykset ovat:

- Miten kokemusasiantuntijuutta on käytetty sosiaalialan palveluissa?
- Millaista hyötyä kokemusasiantuntijuuden käytöstä on?

4 Opinnäytetyön menetelmälliset ratkaisut

Opinnäytetyö on toteutettu integroivana kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Opinnäytetyö ei
 näin ollen perustu mihinkään kentällä toteutettuun tutkimukseen tai haastatteluun, vaan
 työssä on perehdytty verkon eri tietokannoista löytyviin artikkeleihin kokemusasiantuntijuu-
 desta ja sen käytössä koettuihin hyötyihin.

Opinnäytetyön tarkoituksena on ollut kartoittaa kirjallisuuskatsauksen muodossa tällä hetkellä käytettävissä olevaa tieteellistä tutkimusta kokemusasiantuntijuuden käytöstä ja hyödyistä sosiaalialalla. Tavoitteena on ollut koota tietoa, jota voisi tulevaisuudessa hyödyntää kokemusasiantuntijatoiminnan kehittämisessä.

4.1 Kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä

Vaasan yliopiston professori Ari Salminen listaa artikkelissaan Mikä kirjallisuuskatsaus? (2011, 3.) viisi syytä kirjallisuuskatsauksen tekemiselle:

”Ensinnäkin, kirjallisuuskatsauksen kunnianhimoisena tavoitteena on kehittää olemassa olevaa teoriaa sekä rakentaa myös uutta teoriaa. Toiseksi, sen avulla voidaan arvioida teoriaa. Kolmanneksi, kirjallisuuskatsaus rakentaa kokonaiskuvaa tietystä asiakokonaisuudesta. Neljänneksi, katsauksella pyritään tunnistamaan ongelmia ja viidenneksi, kirjallisuuskatsaus tarjoaa mahdollisuuden kuvata tietyn teorian kehitystä historiallisesti.”

Kirjallisuuskatsauksella tehdään tutkimusta tutkimuksesta eli kootaan tehtyjen tutkimusten tuloksia. Kirjallisuuskatsaus voidaan jaotella kuvailevaan ja systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen sekä meta-analyysiin. (Salminen 2011, 3.)

Salminen kuvaa artikkelissaan kirjallisuuskatsausta myös systemaattiseksi, täsmälliseksi ja toistettavissa olevaksi menetelmäksi, jolla arvioidaan ja tiivistetään sekä tutkijoiden että käytännön asiantuntijoiden valmista ja jo julkaistua tutkimusaineistoa. Katsaus perustuu siis jo tehtyihin johtopäätöksiin. Vaikka kirjallisuuskatsaus on jo tehdyn tutkimuksen tutkimista, se ei kuitenkaan ole pelkkä lähdeluettelo tai läpikäydyn aineiston arvostelu. Kirjallisuuskatsauksen tulee sisältää kriittistä tarkastelua ja käytettävien lähteiden keskinäisen yhteyden analyysia. Kirjallisuuskatsauksen on täytettävä tieteentekemisen metodeille asetettavat yleiset vaatimukset, joita ovat esimerkiksi julkisuus, kriittisyys ja objektiivisuus. Kirjallisuuskatsaus on tiivistelmä aiemmasta tutkimuksesta keskittyen tiettyyn aihepiiriin poimien sieltä olennaisen. Sillä kartoitetaan aiheesta käytyä keskustelua ja seulotaan tulosten kannalta tärkeitä ja mielenkiintoisia tutkimuksia. (Salminen 2011, 5-10.)

4.2 Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on yksi yleisimmistä kirjallisuuskatsauksen tyypeistä ja sitä voidaan pitää myös eräänlaisena yleiskatsauksena. Tutkimusmenetelmää ei sido tiukat säännöt, jolloin aineiston valinta on vapaampaa. Tämä katsaustyyppi toimii itsenäisenä tutkimusmenetelmänä, mutta se voi tarjota hyviä aiheita jatkotutkimukselle, esimerkiksi systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen. (Salminen 2011, 3.)

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus pyrkii ymmärryksen lisäämiseen kuvattavasta ilmiöstä. Se voi etsiä vastauksia kysymyksiin siitä, mitä tutkittavasta asiasta jo tiedetään, mitkä sen keskeiset

käsitteet ovat ja millainen on niiden suhde muihin käsitteisiin. Tutkimuskohteena voi olla myös ilmiön kartoitus, aiheen asema yhteiskunnassa, tutkimussuunnat ja historia. Tarkoituksena voi olla myös tunnistaa ilmiöön liittyviä ongelmia ja kehityskohteita. Erityisen hyvin menetelmä sopii pirstaleisiin aiheisiin, jolloin tarkoituksena on muodostaa kokonaiskuva hyvistä käytännöistä ja tuottaa tietoa esimerkiksi koulutukseen tai löytää uusia tutkimuskohteita. (Kangasniemi, Utriainen, Ahonen, Pietilä, Jääskeläinen & Liikanen 2013.)

Kuvailevaa kirjallisuuskatsausta on kritisoitu subjektiivisuudesta ja sattumanvaraisuudesta, ja tästä syystä menetelmässä olennaista onkin hyvä tutkimuskysymys. Tutkimuskysymysten asettaminen ohjaa koko prosessia ja niiden perusteella on tarkoitus löytää mahdollisimman relevanttia aineistoa kysymykseen vastaamiseksi. Tutkimusmenetelmän vahvuudeksi sen sijaan voidaan lukea sen argumentoituus ja mahdollisuus keskittyä tutkimuskysymysten ansiosta ennalta määriteltyihin kysymyksiin. Tutkimuskysymyksen laajuus määrittelee käytettävän aineiston riittävyuden, eli sen, saadaanko kysymykseen vastaus. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen vaiheiksi voidaan määritellä tutkimuskysymyksen asettaminen, aineiston valitseminen, kuvailuosa ja tulosten tarkastelu. (Kangasniemi ym. 2013.)

Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa aineisto haetaan tieteellisistä tietokannoista tai manuaalisesti. Tässä menetelmässä aineiston merkittävin kriteeri on, voidaanko sen perusteella käsiteltävissä olevaa aihetta tarkastella ilmiölähtöisesti ja tarkoituksenmukaisesti suhteessa tutkimuskysymykseen. Keskeisintä on siis aineiston sisältö, ei niinkään ennalta asetetut hakukriteerit, kuten systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa voidaan aineistona käyttää tarvittaessa myös muita kuin tieteellisiä artikkeleita, mikäli se on tutkimuskysymyksestä johtuen perusteltua. Valitusta aineistosta yritetään luoda mahdollisimman selkeä ja jäsenelty kokonaisuus, jossa aineistoa vertaillaan, analysoidaan ja tehdään päätelmiä. (Kangasniemi ym. 2013.)

Kuvailevalla kirjallisuuskatsauksella on tarkoitus kerätä tietoa siitä, mitä tutkittavasta ilmiöstä tai asiasta jo tiedetään. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus voidaan jakaa narratiiviseen ja integroivaan katsaukseen. Näistä ensimmäinen on yleensä se, jota tarkoitetaan kuvailevasta kirjallisuuskatsauksesta puhuttaessa, kun taas integroivasta kirjallisuuskatsauksesta löytyy yhtymäkohtia systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen. Narratiivisella kirjallisuuskatsauksella voidaan kuvailla ilmiötä yleisesti, keskittyä sen historiaan ja kehityskulkuun, kun taas integroiva kirjallisuuskatsaus on hyvä tapa tuottaa uutta tietoa aiheesta, jota on jo tutkittu. Integroiva katsaus eroaa narratiivisesta katsauksesta siten, että kriittisen tarkastelun voidaan katsoa kuuluvan siihen oleellisesti. Tällainen katsaus vaatii tekijältään Salmisen mukaan samantyyppistä otetta tutkimukseen kuin muunkinlainen tutkimustyö. (2011.)

Tämä kirjallisuuskatsaus on toteutettu integroivana kirjallisuuskatsauksena, koska menetelmä on hyvä käyttää silloin, kun halutaan antaa tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman monipuolinen kuva.

4.3 Sisäänottokriteerit

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen ensimmäinen vaihe on tutkimuskysymyksen tai -kysymysten muodostaminen. Tässä opinnäytetyössä tutkimuskysymyksiksi asetettiin *kysymykset ”Miten kokemusasiantuntijuutta on käytetty sosiaalialan palveluissa?” ja ”Millaista hyötyä kokemusasiantuntijuuden käytöstä on?”*. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen toinen vaihe on aineiston valitseminen. Aineiston valintaa ohjaa asetetut tutkimuskysymykset, joihin pyritään löytämään mahdollisimman hyvin vastauksia. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus tähtää kokonaiskuvaan, ymmärtämiseen ja ymmärryksen lisäämiseen. Tämä tarkoittaa myös sitä, että jo aineiston valinnassa tehdään samanaikaisesti analyysiä aineiston relevanttiudesta suhteessa tutkimuskysymykseen. (Kangasniemi ym. 2013.)

Vaikka tämä opinnäytetyö on toteutettu kuvailevana kirjallisuuskatsauksena, lähdettiin tiedonhaussa liikkeelle hyvin systemaattisesti. Tutkimuskysymykset asetettiin selkeiksi ja helposti ymmärrettäviksi ja tietoa pyrittiin hakemaan johdonmukaisesti eri tietokannoista samoilla rajauksilla. Lähtökohtana aineiston sisäänottokriteereille oli, että aineisto vastaa ainakin toiseen tutkimuskysymykseen. Lisäksi materiaalin tuli olla 2000-luvulta, mieluiten viimeiseltä kymmeneltä vuodelta, mutta siinä päätettiin olevan joustovaraa, riippuen löydettävän lähdeaineiston määrästä ja laadusta. Hyväksytyksi tulisi myös vain vertaisarvioidut tutkimusartikkelit, millä tarkoitetaan sitä, että aineistoksi hyväksyttävät tutkimukset on arvioitu objektiivisesti toisten alan asiantuntijoiden toimesta ja näin varmistettu tutkimuksen julkaisukelpoisuus ja luotettavuus. Vertaisarviointi on siis tieteen tapa varmistaa tutkimusten laatu. Näiden kriteereiden lisäksi lähteeksi hyväksyttävän artikkelin julkaisukielen tuli olla joko suomi tai englanti, rajoituksen perustuessa tekijän kielitaitoon. Opinnäytetöitä ja Pro Gradu -tutkielmia ei hyväksytty lähdeaineistoksi, koska tarkoitus oli selvittää olemassa olevaa akateemisempaa tutkimustietoa.

Sisäänottokriteereiksi määräytyi lopulta 2000-luvun julkaisuajankohta, tutkimuksen suomen- tai englanninkielisyys, artikkelin on käsiteltävä kokemusasiantuntijuutta sosiaalialalla, aineiston on oltava vertaisarvioitu tutkimusartikkeli tai muutoin Suomessa yleisesti luotetuksi katsottu lähde julkaisuarkistoiheen, kuten esimerkiksi Terveystieteiden- ja hyvinvoinnin laitoksen työpaperit ja sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön Julkari-palvelu, ja lisäksi artikkelin on vastattava ainakin toiseen tutkimuskysymyksestä. Kriteerit on esitetty taulukossa 2.

Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
Julkaistu 2000-luvulla	Julkaistu ennen vuotta 2000
Suomen- tai englanninkielinen artikkeli	Muun kuin suomen- tai englanninkielinen artikkeli
Käsittelee kokemusasiantuntijuutta sosiaalialalla	Ei käsittele kokemusasiantuntijuutta sosiaalialalla
Vertaisarvioitu tutkimusartikkeli tai muutoin Suomessa yleisesti luotetuksi katsottu lähde	Muu kuin vertaisarvioitu tutkimusartikkeli tai lähteen luotettavuutta ei voida todentaa
Vastaa ainakin toiseen tutkimuskysymyksestä	Ei vastaa kumpaankaan tutkimuskysymykseen

Taulukko 2: Sisäänotto- ja poissulkukriteerit

4.4 Tiedonhaku eri hakukoneilla ja tietokannoista

Vaikka kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa aineistohaun tarkka esittäminen ei ole välttämätöntä, seuraavassa esitellään tämän opinnäytetyön aineiston haku yksityiskohtaisesti opinnäytetyön luotettavuuden lisäämiseksi ja haun toistamisen mahdollistamiseksi. Aineistohaun prosessi esitetään tiivistetysti kuviossa 1.

Laurea Finnasta hakusanalla ”kokemusasiantuntij* AND sosiaali* ” löytyi 78 osumaa. Näistä kirjoja, oppaita tai e-kirjoja oli 26, tutkimusjulkaisuja 6 ja opinnäytteitä 46. Kirjoista, oppaista ja tutkimusjulkaisuista kolme sopi kuvauksensa perusteella joko osin tai kokonaan opinnäytetyön lähteiksi. Alustaviksi lähteiksi kelpasivat Laurea-julkaisut: Annika Kultavirran ja Tuula Saarnion toimittama *Pedagogiset helmet sosiaalialan koulutuksessa*, Janika Lindströmin ja Kristiina Kuparisen toimittama *Desistanssia, toipumista ja kokonaisvaltaista sosiaalista kuntoutumista - Kokemusasiantuntijoiden tarinoita* sekä Tanja Talaskivi-Muntherin, Hannamari Talasman ja Kaijus Varjosen julkaisu *Jaetun asiantuntijuuden valmennus Laurea-ammattikorkeakoulussa Espoossa*. Näistä yksikään ei kuitenkaan lopulta päätynyt varsinaisen opinnäytetyön lähdeaineistoksi teoriaa lukuun ottamatta. Seuraavassa haussa hakusanoilla jaet* AND asiantuntij* AND sosiaali* sai 18 osumaa, joista yksikään ei soveltunut opinnäytetyön aineistoksi.

Yleisestä Finna-hakukoneesta haulla kokemusasiantuntij* AND sosiaali rajattuna verkosta saatavilla oleviin lähteisiin, saatiin 1831 osumaa. Näistä rajattiin hakua tutkimusjulkaisuihin sekä

lehtiin ja artikkeleihin, jolloin osumia oli 68. Näistä kuusi liittyi jollain tavalla opinnäytetyön aiheeseen ja yksi, Palukan, Tiilikan ja Auvisen vuoden 2019 artikkeli *Kokemusasiantuntija sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmässä: osallisuuden mahdollistaja vai osallistamispolitiikan edustaja* hyväksyttiin lähteeksi.

Haulilla jaet* AND asiantuntij* osumia tuli 1166. Rajauksella verkossa saataviin osumia oli 870. Kun rajauksen teki koskemaan vain lehtiä ja artikkeleita sekä tutkimusjulkaisuja, tuloksia oli 107. Tuloksia oli edelleen paljon ja selatessa niitä läpi aihepiiri ei koskettanut millään tavoin opinnäytteen aihetta, joten hakuun oli järkevämpää lisätä AND sosiaali*, jolloin osumia tuli 29, joista verkosta saatavia 19. Näistä mikään ei läpäissyt seulaa, vaikka haulilla löytyikin Laurean jaetun asiantuntijuuden koulutuksesta kertova julkaisu, joka oli löydetty ja poissuljettu jo aiemmin. ”Jaettu asiantuntijuus” AND sosiaali* -hauilla osumia tuli 33, joista yksikään ei sopinut opinnäytetyön lähteeksi.

Kokemusasiantuntijuus oli siis hakuterminä eri muodoissa toimivampi kuin jaettu asiantuntijuus.

Ammattikorkeakoulutasoisia opinnäytetöitä kokemusasiantuntijuudesta on tehty jo pelkästään Laurea-ammattikorkeakoulussa useita. Laurean opinnäytteet sosiaalialalta ovat käsitelleet kokemusasiantuntijuutta päihde- ja mielenterveystyössä, lastensuojelussa, rikostaustaisten parissa työskentelyssä, talous- ja velkaongelmatyössä, jälkihuollossa, peliriippuvuudessa, maahanmuuttotyössä, asunnottomuustyössä sekä lisäksi kokemusasiantuntijoiden työssäjaksamista, kokemusasiantuntijoiden itsensä kokemia hyötyjä ja kokemusasiantuntijoiden kokemuksia kokemusasiantuntijakoulutuksesta. Näiden aiheiden lisäksi Finna-hakujen opinnäytetyöt käsittelevät kokemusasiantuntijuutta terveydenhuollon näkökulmasta. Opinnäytetyöt eivät kuitenkaan sovellu varsinaiseksi lähdeaineistoksi, mutta lähdeaineiston löytämiseksi joi-tain opinnäytetöiden lähdeluetteloita on selattu.

Finnassa tehty haku ”expert by experience” AND social tuotti verkosta saatavilla rajauksilla yhteensä 41 tulosta. Tulokset olivat kuitenkin pääasiassa sekä AMK- että YAMK-opinnäytteitä, joten nämä eivät kelvanneet lähteiksi.

Google scholarin tarkennetulla haulilla vuosilta 2010-2020 ”expert by experience” AND social löytyi 1660 osumaa, haulilla ”shared expertise” AND social 9500 osumaa, ja haettaessa kokemusasiantuntijuus-termillä ja jaetulla asiantuntijuudella yhdistettynä sosiaaliin, tuloksia tuli samoin tuhansia, ja koska näitä hakuja ei pystynyt enempää tarkentamaan, kyseistä hakupalvelua ei käytetty tämän enempää tiedonhaussa.

EbscoHostissa ”expert by experience” AND social -hauilla tuloksia löytyi 15, vertaisarviointivaatimuksella 14. Näistä 3 tulosta käsittelee selkeästi sosiaalialan kokemusasiantuntijuutta. Opinnäytetyön lähteeksi kelpuutettiin Marjaana Jonesin ja Ilkka Pietilän *Personal Perspectives*

on patient and public involvement - stories about becoming and being an expert by experience -artikkeli (2020). Kokemusasiantuntijuuden termeihin liittyvä artikkeli *What's in a name: 'client', 'patient', 'customer', 'consumer', 'expert by experience', 'service user' -- what's next?* (2009) sekä samalla haulla löytynyt Timo Toikan artikkeli kokemusasiantuntijakoulutuksesta, *Becoming an expert by experience: An analysis of service users' learning process* (2016) toimivat tässä opinnäytetyössä pohjatietona sekä kokemusasiantuntijakoulutuksesta että käytettävästä termistöstä.

EbscoHost-tietokannan haulla ”expert by experience” AND social work -haulla hakutuloksia sai 3, jotka eivät käsitelleet opinnäytetyön aihetta. Haulla ”experience expert” AND social tuloksia löytyi 8, joista yksikään ei käsitellyt opinnäytetyön aihetta. ”Shared expertise” AND social -haulla tuloksia löytyi 13, joista yksi sivusi kokemusasiantuntijuutta lastensuojelun sijoituksissa, mutta viittasi kuitenkin enemmän jaettuun asiantuntijuuteen moniammatillisuutena.

Tiedonhaun aikana opinnäytteeseen liittyen luettiin lukuisia artikkeleita, jotta ymmärrettäisiin artikkelien sisältö ja se, tarkoitetaanko niissä kokemusasiantuntijuus siten, kuin se opinnäytetyön kuvailussa on määritelty. Artikkelit tarjosivat muutamia lisäsanoja, joilla saattoi jatkaa ja laajentaa tiedonhakua. Yksi tällainen termi oli ”involving”. Lisäksi suomenkielisten termien suhteellisen tiukastakin rajauksesta huolimatta englanninkielisessä materiaalissa expert by experience -termin rinnalla kulkee hyvin voimakkaasti peer support, vertaistuki, merkitsemässä samaa kuin kokemusasiantuntijuus Suomessa. *Peer support* artikkelahaun hakuterminä oli kuitenkin liian laaja sosiaalialaan liitettynäkin.

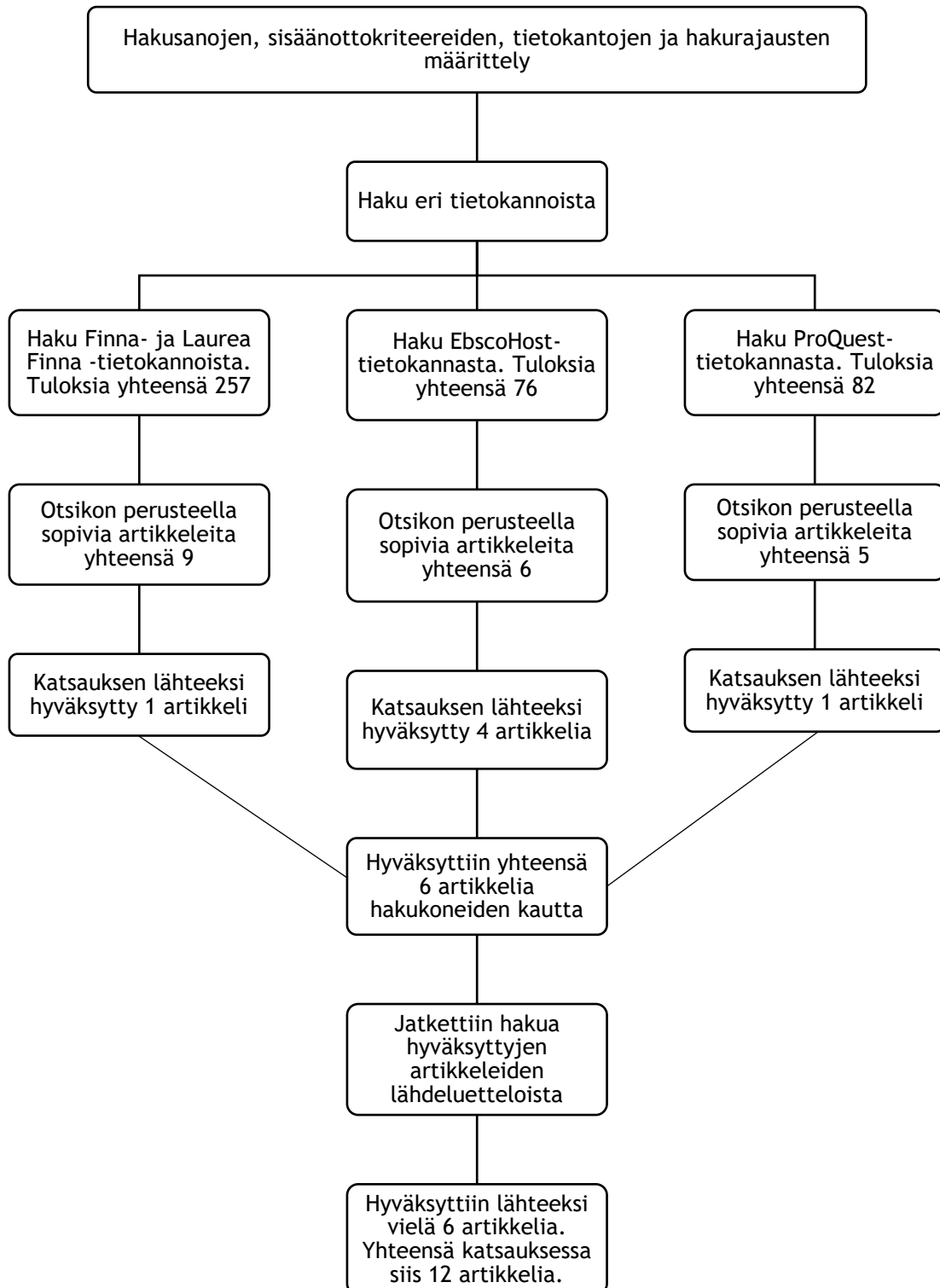
Experts by experience AND social AND involving -haulla EbscoHostista tuloksia saatiin 85. Hakua rajattiin Cinahl-tietokantaan, jolloin osumia oli enää 38. Näistä otsikon perusteella opinnäytetyön aiheeseen liittyviä oli 3, jotka kaikki hyväksyttiin opinnäytteen lähteiksi: Petra Videmšekin ja Joanna Foxin *Exploring the value of involving experts-by-experience in social work research: experiences from Slovenia and the UK* (2018), Stephanie Barkerin ja Nick Maguiren *Experts by Experience: Peer Support and its Use with the Homeless* (2017) ja Joanna Foxin *'The view from inside': understanding service user involvement in health and social care education* (2011).

ProQuest -tietokannasta haut tuottivat seuraavat tulokset: ”expert by experience” AND social -haulla sai 309 tulosta. Vertaisarviointi ja julkaisuajankohdan rajaaminen 2000-2020 jätti tuloksiksi 203 osumaa. Rajaamalla aiheen sanoilla social work, social care ja peer tutoring tuloksia jäi 23. Otsikon perusteella näistä opinnäytteeseen liittyviä aineistoja oli 5. Lähteiksi hyväksyttiin lopulta vain yksi artikkeli, Peter Scourfieldin *A Critical Reflection on the Involvement of "Experts by Experience" in Inspections* (2011). Haulla löytyi myös Ulla-Maija Koivulan ja Sirkka-Liisa Karttulan *Volunteers in a hospital - opportunity or threat? Exploratory study*

from Finland (2014) -artikkeli, josta sai yleiskuvaa sairaaloiden suhtautumisesta vapaaehtoistyöhön, joksi kokemusasiantuntijuus myös luetaan. Artikkelin käsitteli kuitenkin terveydenhuollon kokemusasiantuntijuutta, joten sitä ei hyväksytty lähteeksi. ”Shared expertise” AND ”social” -haku antoi 654 hakutulosta. Rajaamalla hakua 2000-lukuun ja hakemalla tuloksia vain rajauksella ”social science database”, tuloksia saatiin 84. Rajaamalla hakutulokset vain artikkeleihin, tuloksia saatiin 59. Näistä yksikään ei tarkastelun jälkeen käsitellyt kokemusasiantuntijuutta opinnäytetyön vaatimalla tavalla.

Lähdeaineiston löytyminen kirjallisuuskatsauksen perustaksi osoittautui yllättävän vaikeaksi. Systemaattisilla hauilla hyvin rajalliseksi jääneen materiaalmäärän vuoksi lähteinä on käytetty luettujen artikkeleiden lähdeluetteloista löytyneitä julkaisuja.

Aineistohaussa löydettiin lopulta vain neljä artikkelia, jotka pystyttiin osoittamaan selkeästi johonkin sosiaalialan työkenttään. Näitä olivat Elina Virokankaan *Vertaisten ja ammattilaisten jäsenyyuskategoriat huumeidenkäyttäjille suunnatussa katuklinikkatyössä* (2014), Liisa Hokkasen, Anna Nikupeterin, Merja Laitisen ja Pekka Vasarin *Individual, Group and organised experiential expertise in recovery from intimate partner violence and mental health problems in Finland* (2016), Stephanie L. Barkerin ja Nick Maguiren *Experts by experience: Peer support and its use with the homeless* (2017) ja Tehseen Nooranin *Service user involvement, authority and the ”expert-by-experience” in mental health* (2013). Artikkelit ovat vertaisarvioituja tutkimuksia, joista osa keskittyi vain yhteen kokemukseen toisten kartoittaessa työkenttää laajemmin. Näiden lisäksi artikkeleita löytyi niin rikosseuraamusosalta kuin lastensuojelunkin puolelta, esimerkiksi Marunan ja Lebelin artikkeli desistanssista rikostaustaisten kuntoutumisesta ja Brandonin, Dodsworthin ja Rumballin artikkeli lastensuojelusta ja kokemusten hyödyntämisestä, mutta näissä oli vahva painotus jokaisen ihmisen kokemusasiantuntijuudesta, joten niiden kelpoisuus lähteiksi oli hyvin kyseenalaista. Nämä luetellut neljä artikkelia kuvasivat kuitenkin jossain määrin kokemusasiantuntijuuden käyttöä ja siitä löydettyjä ja koettuja hyötyjä. Loput artikkelit vastasivat kysymyksiin kokemusasiantuntijatoiminnan hyödyistä.

Kuvio 1: Aineistohaun prosessikaavio

4.5 Lähteiksi hyväksytyjen artikkeleiden kuvailu

Opinnäytetyön lähteiksi valikoitui lopulta kaksitoista tutkimusartikkelia vuosilta 2009-2020. Jokainen artikkeli on vertaisarvioitu. Artikkeleista seitsemän käsittelee kokemusasiantuntijuiden eri aiheita Euroopassa ja viisi Suomessa.

- *Barber, Beresford, Boote, Cooper ja Faulkner 2011. Evaluating the impact of service user involvement on research: a prospective case study:* Artikkelissa pohditaan asiakkaiden osallisuuden lisääntymistä palvelujärjestelmässä ja sen kehittämisessä. Kyseessä on laadullinen tutkimus siitä, voiko ja pitäisikö kokemusasiantuntijuutta hyödyntää tutkimuksen teossa.
- *Barker ja Maguire 2017: Experts by experience: Peer support and its use with the homeless:* Artikkelin lähteenä on kymmenen eri tutkimusta, joissa on tutkittu samaa kokeneiden interventiomahdollisuuksia ja niiden vaikutuksia asunnottomien parissa. Artikkelissa tehdään yhteenveto vertaisten toiminnan vaikutuksista, luodaan katsaus tulevaan ja pohditaan lisätutkimuksen tarvetta.
- *Hokkanen, Nikupeteri, Laitinen ja Vasari 2016. Individual, group and organised experiential expertise in recovery from intimate partner violence and mental health problems in Finland:* Artikkelitarkastelee lähisuhdeväkivallasta ja mielenterveysongelmista toipumista kokemuksellisen asiantuntemuksen avulla. Tutkimuksessa on hyödynnetty sekä kvalitatiivisia että kvantitatiivisia menetelmiä ja se käsittelee kokemusasiantuntijuuden eri muotoja järjestötoiminnassa.
- *Jones ja Pietilä 2020. Personal perspectives on patient and public involvement - stories about becoming and being an expert by experience:* Artikkelitarkastelee mielenterveysongelmista kärsineille henkilöille tehtyä haastattelututkimusta, jolla on selvitetty eri tapoja päätyä kokemusasiantuntijaksi. Artikkelissa käsitellään myös kokemusasiantuntijatoiminnan hyötyjä kokemusasiantuntijan näkökulmasta.
- *Meriluoto 2018. Turning experience into expertise: technologies of the self in Finnish participatory social policy:* Artikkelissa pohditaan osallisuuden lisääntymistä ja sitä, saavatko kokemusasiantuntijat todella kuvata omia kokemuksiaan vai muuttaako koulutus ja osaksi palvelujärjestelmää pyrkiminen kokemuksellisuuden tietynlaiseksi muokatuksi kokemuksellisuudeksi, joka ei ole enää täysin puolueetonta. Artikkelit perustuu ammattilaisten ja kokemusasiantuntijoiden parissa tehtyihin teemahaastatteluihin.
- *Noorani 2013. Service user involvement, authority and the "expert-by-experience" in mental health:* Artikkelissa tutkitaan laadullisin keinoin kokemuksellisuuden vaikutuksia mielenterveystyössä Ison-Britanniassa. Kokemuksellisuudella pyritään lisäämään vertaistuen ja itsehoidon välineitä työskentelyssä.

- *Palukka, Tiilikka ja Auvonen 2019. Kokemusasiantuntija mielenterveys- ja päihdepalvelussa - osallisuuden mahdollistaja vai osallistamispolitiikan väline?* : Artikkelissa selvitetään, miten kokemusasiantuntijat asemoivat itsensä mielenterveyspalveluiden hyödyntäminä asiakkaina suhteessa palvelujärjestelmään, ammattilaisiin ja kuntoutujiin. Tutkimusmenetelmänä on haastattelututkimus kokemusasiantuntijoille.
- *Scourfield 2009. A critical reflection on the involvement of „experts by experience“ in inspections:* Artikkeliki käsittelee sitä, kuinka kokemusasiantuntijoiden käytön hyödyllisyydestä palveluiden laadunvalvojina ei ole näyttöä. Artikkeliki perustuu valvontakäyntien yhteenvetoraporttien tuloksiin. Artikkeliki pohditaan kokemusasiantuntijan määrittelyn ongelmallisuutta ja hyötyjen osoittamisen vaikeutta.
- *Videmšek 2017. Expert by experience research as grounding for social work education:* Artikkeliki pohditaan kokemusasiantuntijoiden hyödyntämistä tutkimuksen tekemisessä. Artikkeliki perustuu asiantuntijoiden sekä sosiaalityön opiskelijoiden ja kokemusasiantuntijoiden tekemiin tutkimuksiin, joiden pohjalta arvioidaan, miten tutkimusenteko poikkeaa totutusta silloin, kuin mukana onkin kokemusasiantuntijoita sitä tekemässä. Tutkimuksessa tutkittiin ryhmäkodeissa asuvia mielenterveyskuntoutujia.
- *Videmšek ja Fox 2018. Exploring the value of involving experts-by-experience in social work research: experiences from Slovenia and the UK:* Artikkeliki käsittelee kahden tohtorikoulutettavan kokemuksia asiakkaiden osallisuuden lisäämisestä sosiaalialan palveluissa toisen tehdessä tutkimusta Isonsa-Britanniassa ja toisen Sloveniassa. Tutkimuksen kohteena on kokemusasiantuntijuuden osallistuminen tutkimusentekoon ja se, tuoko tämä lisäarvoa tutkimukselle.
- *Virokannas 2014: Vertaisten ja ammattilaisten jäsenyyskategoriat huumeidenkäyttäjille suunnatussa katuklinikatyössä:* Artikkeliki käsittelee vertaistukitoimintaa huumeidenkäyttäjien katuklinikalla, jossa tehdään yhteistyötä kokemuksellisten ja ammattilaisten kanssa. Artikkeliki pohditaan myös vertaistuen ja kokemusasiantuntijuuden käsitteitä ja määrittelyn vaikeutta. Tutkimusaineistona on katuklinikatiimin vertaisjäsenten kirjoittamat raportit, joista on tehty sisällönanalyysi.

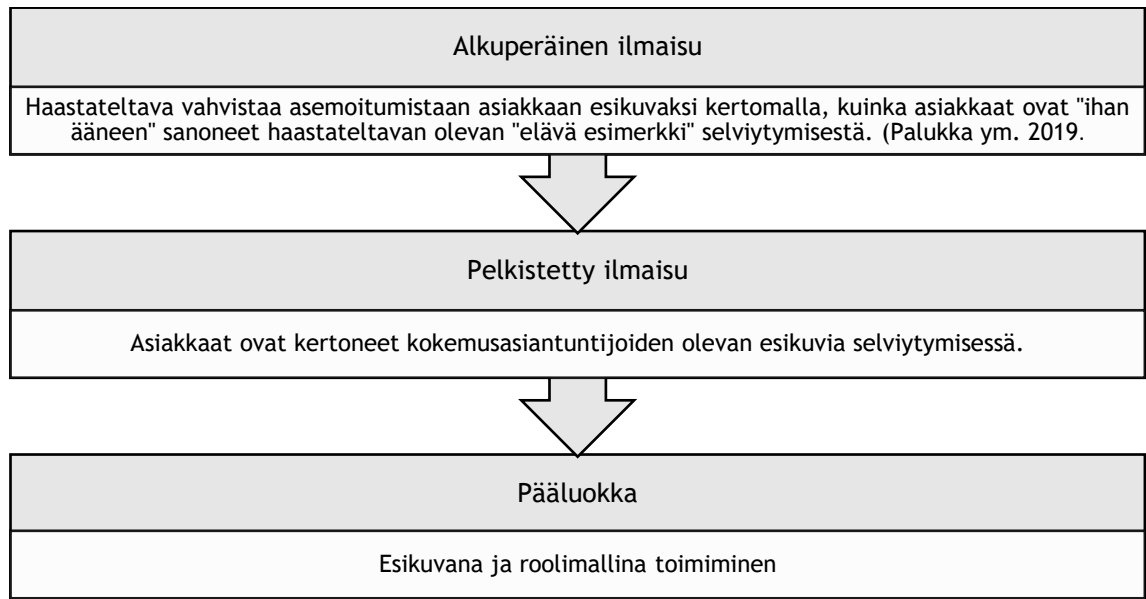
Lisäksi lähteenä on käytetty Marunan ja LeBelin kirjoittamaa *The desistance paradigm in correctional practice: from programmes to lives* -artikkelia vuodelta 2011, mikä ei vastaa suoraan opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin, mutta sisältää pohdintaa kokemuksellisuuden hyödyntämisestä ja vaikutuksista vankeihin tutkittaessa rikollisten tekojen uusimista ja rikollisen elämäntavan taakse jättämistä. Artikkeliki on kuvaus „evidence-based practise“-käytäntöjen hyödyntämisestä rikosseuraamusalalla.

4.6 Aineiston analyysi

Kuvailevaa kirjallisuuskatsausta analysoidaan sisällönanalyysillä ja se mahdollistaa monenlaisen tutkimuksen teon. Sisällönanalyysia voidaan tehdä joko aineisto- tai teorialähtöisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Tässä opinnäytetyössä aineistoa analysoidaan aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä aiemmalla tutkimustiedolla ei ole välttämättä merkitystä analyysin kannalta. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin kolme vaihetta ovat aineiston pelkistäminen, ryhmittely ja teoreettisten käsitteiden luominen. Pelkistämällä pyritään karsimaan aineistosta kaikki tutkimukselle epäolennainen pois tulkintaa häiritsemästä. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että aineistosta etsitään tutkimuskysymyksiin vastaavia ilmaisuja. Pelkistämistä seuraa ryhmittely, jolla tarkoitetaan pelkistetyn aineiston läpikäyntiä samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia etsien, minkä perusteella aineiston ilmaisut voidaan jaotella ryhmiin. Tämän jälkeen aineisto käsitteellistetään eli käydään läpi ja muodostetaan työn kannalta olennaisia käsitteitä. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Tässä opinnäytetyössä aineistoa käytiin läpi useamman kerran alleviivaten tutkimuskysymyksiin liittyvät tiedot. Tutkimuskysymyksiin vastaavat ilmaukset olivat usein yksittäisiä osia lauseista tai jonkun muun asian analysoinnin yhteydessä todettuja huomioita, joten kaikkien ilmaisujen havainnointi vaati useita lukukertoja etenkin englanninkielisessä aineistossa. Kun kaikki tutkimuskysymyksiin vastaavat ilmaukset ja viitteet oli löydetty ja alleviivattu, ne kirjattiin ylös, minkä jälkeen löydöksiä alettiin verrata keskenään ja koota erilaisiin ryhmiin yhteisten merkitysten perusteella. Eri sanoin sanoitettuja, mutta samaan asiaan viittaavia ilmaisuja yhdistettiin samaan ryhmään, minkä jälkeen ilmauksista muodostettiin tarvittaessa ala- ja yläluokkia ja lopulta käsitteet yhdistettiin pääluokiksi, joiden katsottiin kuvaavan ryhmän ilmaisuja (Kuvio 2). Näin toimimalla, eli käsitteitä yhdistelemällä, pyritään löytämään vastaus esitettyihin tutkimuskysymyksiin. Tämän jälkeen tutkimustuloksia verrattiin sekä opinnäytetyön teoreettiseen viitekehykseen että muun muassa Hietalan ja Rissasen (2015) koostamaan oppaaseen kokemusasiantuntijatoiminnasta, jotta kirjallisuuskatsauksen tuloksia voitiin analysoida suhteessa olemassa olevaan tietoon.

Kuvio 2: Esimerkki sisällönanalyysin etenemisestä

5 Tulokset

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen kolmas osa on tutkittavan ilmiön kuvailun rakentaminen. Tarkoituksena on vastata esitettyihin tutkimuskysymyksiin laadullisena kuvailuna, jossa katsauksen sisältöä analysoidaan ja yhdistellään kriittisesti. Parhaimmillaan tämä voi johtaa uuden tulokinnan syntyyn tai osoittaa selviä uusia tutkimuskohteita tai -aiheita. (Kangasniemi ym. 2013.)

Suomessa on tehty vuonna 2015 Outi Hietalan ja Päivi Rissasen toimesta Opas kokemusasiantuntijatoiminnasta, josta saa hyvän yleiskuvan Suomen kokemusasiantuntijatoiminnasta ja tästä syystä sitä on tämän opinnäytetyön kohdalla pidetty eräänlaisena perusteoksena kokemusasiantuntijuudesta, nimenomaan Suomessa, ja kokemusasiantuntijuutta pohditaan sen kautta. Oppaan mukaan kokemusasiantuntijat kehittävät sosiaali- ja terveystalvueluita yhdessä ammattilaisten kanssa sekä julkisella että yksityisellä sektorilla. Kokemusasiantuntijoilla kerrotaan olevan usein yhteyksiä myös yhdistys- ja vertaistoimintaan sekä hoito-, kuntoutus- ja sosiaalipalveluihin. Yksilön roolin kerrotaan voivan vaihdella toimintaympäristöstä ja -yhteydestä riippuen. Kokemusasiantuntijoiden tehtäviä kuvaillaan monipuolisiksi ja vaihteleviksi, ja niiden kerrotaan muotoutuvan yksilöllisesti kiinnostuksesta, valmiuksista, taidoista, pohjakoulutuksesta ja kuntoutumisen tilasta riippuen. Oppaassa luetellaan myös kokemusasiantuntijan tehtäviksi seuraavia tehtäviä ja nimikkeitä: kokemuskouluttaja, kokemusammattilainen, kehittäjä, tiedottaja, kokemusarvioija ja -auditoija, ammattilaisen työpari, ryhmänohjaaja, tukihenkilö, vertaistalvueluohjaaja, vertaisneuvoja, vertaisliikuttaja, vertaistalvueluneuvoja ja terveystalvueluksen kokemusasiantuntija. Opas kokemusasiantuntijatoiminnasta kertoo, että

kokemusasiantuntijatoiminta julkisissa sote-palveluissa on saanut hyvän vastaanoton. Ammatillaiset ovat oppaan mukaan saaneet uudenlaisia näkemyksiä kokemusasiantuntijoiden kanssa työskennellessä, sekä lisää ymmärrystä muun muassa palveluiden ehdoista ja toimivuudesta käyttäjän näkökulmasta. Tarkemmin asiaa ei määritellä.

Kokemusasiantuntijan määritelmä oli hyvin värikästä valituissa artikkeleissa. Siinä missä Virokannas (2014) lähestyy artikkelissaan aihetta vertaisuuden käsitteellä määritellen vertaiset silti myös kokemusasiantuntijoiksi, Noorani (2013) määrittelee kokemusasiantuntijat palvelunkäyttäjiksi, jotka haluavat jakaa kokemuksiaan, ja Palukka, Tiilikka ja Auvinen (2019) määrittelevät kokemusasiantuntijan tarkasti koulutuksen saaneeksi. Kokemusasiantuntijuudesta puhuttaessa käytettiin siis monenlaisia termejä, kuten vertainen, kuluttaja, asiakas, potilas, palveluiden käyttäjä ja selviytyjä. Määritelmien erilaisuus ja moninaisuus johtuu osin ajan muutoksesta ja nimikkeiden kehittymisestä, toisaalta kokemusasiantuntijuuden yhtenäisen määrittelyn puutteesta (mm. Scourfield 2007 & McLaughlin 2009). Artikkeleissa käytettyjen määritelmien erilaisuudesta huolimatta valituissa lähteissä puhutaan kokemusasiantuntijuudesta melko samankaltaisina ilmiöinä. Kokemusasiantuntijuuden määrittely oli kuitenkin artikkeleissa hyvin vaihtelevaa eikä johdonmukaisuutta ollut. Myös artikkeleiden kirjoittajat kokivat määrittelyn nykytiedon valossa vaikeaksi.

5.1 Kokemusasiantuntijuuden käyttö sosiaalialan palveluissa

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä oli, miten kokemusasiantuntijuutta on käytetty sosiaalialan palveluissa. Kirjallisuuskatsauksen tulosten mukaan kokemusasiantuntijoita käytetään muun muassa mielenterveys- ja päihdetyössä, asunnottomien parissa työskennellessä, rikinaalihuollossa, palveluiden laadunvalvonnassa sekä tutkimustyössä. Työtehtäviä kuvataan monipuolisiksi. Kokemusasiantuntijat ovat esikuvia ja roolimalleja, auttajia, tiedonjakajia, ryhmänvetäjiä, palveluiden arvioijia, palveluiden kehittäjiä ja tutkimusentekijöitä. Kokemusasiantuntijat nimetään myös yhteistyön tekijöiksi. (Taulukko 3)

Jokaisessa lähteenä käytetyssä tutkimusartikkelissa todettiin kokemusasiantuntijatoiminnan ainakin vaikuttavan pääasiassa positiiviselta toiminnalta, mutta käyttökohteita ei jokaisessa aineistoksi valitussa tutkimuksessa sen tarkemmin kuvailtu tai määritelty. Mikäli käyttöä kuvailtiin, oli se Virokannaksen (2014) artikkelia lukuun ottamatta ennemminkin luettelointia mahdollisista työtehtävistä kuin konkreettista kuvailua kokemusasiantuntijuuden käytöstä.

Barkerin ja Maguiren (2016) asunnottomuutta käsittelevässä artikkelissa kokemusasiantuntijoiden tärkeimmäksi työkentäksi kuvaillaan roolimallina olo ja sosiaalisen tuen antaminen. Lisäksi artikkelissa kuvataan kokemusasiantuntijoita mentoreiksi, tiedonjakajiksi, ryhmänvetäjiksi sekä linkiksi ammattilaisten ja asiakkaiden välillä.

Hokkanen ym. (2016) keskittyvät artikkelissaan kansalaisjärjestöjen kokemusasiantuntijatoimintaan. Kokemusasiantuntijoiden työtehtäviksi mainitaan neuvojen antaminen, opastaminen, auttaminen, tuntien ja kurssien pito, yhteistyö, arviointi ja erilaiset edustustehtävät. Kokemusasiantuntijoiden kerrotaan myös työskentelevän pääasiassa vertaisten kanssa, vahvistaen näin vertaistuen merkitystä.

Nooranin (2013) artikkeli kokemusasiantuntijoista mielenterveystyössä kuvailee kokemusasiantuntijoiden käyttöä palvelutarjonnan laajuuden ja toiminnan arvioinnissa, nimenomaan heiltä saadun palautteen perusteella palvelukentän kehittämiseen tähdäten. Kokemusasiantuntijat ovat siis kehittäjiä.

Virokankaan (2014) artikkelissa huumeidenkäyttäjien katuklinikatyöskentelystä kokemusasiantuntijat ja vertaiset ovat tehneet esimerkiksi kotikäyntejä asiakkaiden luokse, olleet mukana päiväkeskuskäynneillä, osallistuneet asiakkaan kuljettamiseen saattajana ja olleet toisinaan varsinaisilla hoitokäynneillä mukana. Asiakastapaamisilla on vaihdettu välineitä ja kerrottu artikkelissa kuvattavasta Katuklinikasta ja sen toiminnasta. Lisäksi asiakkaiden kanssa on keskusteltu korvaushoidosta, motivoitu heitä hoitoon, konkreettisesti saatettu korvaushoitoon ja autettu toimeentulotukiasioiden hoidossa, esimerkiksi ajanvarausten tekemisessä sosiaalitoimeen. Artikkelissa mainitaan myös ulkopuolisten tahojen organisoimat työtehtävät sekä käytännön asioiden hoitaminen. Kokemusasiantuntijan toiminta on siis ollut hyvin konkreettista.

Edellä esiteltyjen käyttökohteiden lisäksi esimerkiksi Videmšekin (2017), Barberin, Beresfordin, Booten, Cooperin ja Faulknerin (2011) sekä Videmšekin ja Foxin (2018) artikkeleissa pohditaan kokemusasiantuntijoiden käyttöä ja hyödyntämistä sosiaalialan tutkimuksessa, eikä vain tutkimusta kehittämässä vaan osana sitä, tutkimuksen tekijänä, joko työparina, konsultatioapuna tai itsenäisenä tutkimuksen tekijänä käyttäjätutkimuksissa. Lisäksi artikkeleissa on pohdittu, mikä merkitys esimerkiksi sosiaalialan asiakkaiden kokemuksiä tutkittaessa on sillä, että tutkimusta tekee henkilö, jolla asiakas tietää olevan kokemusasiantuntijuutta samasta asiasta kuin tutkimuksen kohteena olevalla. Artikkelit eivät juurikaan aseta rajoja tai määritelmiä sille, kuka voi toimia kokemusasiantuntijana, olennaisinta on kokemuksellisuus ja halu osallistua ja kehittää. Kokemusasiantuntijoita kuitenkin näiden artikkeleiden perusteella käytetään tutkimuksessa sekä itsenäisinä tutkijoina esimerkiksi haastattelijan roolissa että työpareina ja vertaisarvioijina.

Palukan, Tiilikan ja Auvisen (2019) artikkeli osallisuudesta kuvaa kokemusasiantuntijaa muun muassa asiakkaan tunnelukkojen avaajana ja toipumisen mahdollistajana. Kokemusasiantuntijuutta kuvataan esikuvana toimimisena ja oman tarinan kertojana, mikä voi edesauttaa kuntoutumista. Kokemusasiantuntijat ovat eräänlaisia muutosagentteja, jotka näyttävät yhden

mahdollisen suunnan kuntoutumisen polulla. Artikkelista on kuitenkin vaikea vetää selvää rajaa käytön ja hyötyjen kuvaamiselle, koska käytöstä puhutaan hyvin yleisellä tasolla.

Jonesin ja Pietilän (2020) artikkelissa keskitytään kokemusasiantuntijaksi tulemiseen, mutta artikkelissa kuvaillaan kokemusasiantuntijan työtehtäviksi tiedonjakaminen, tutkimukseen osallistuminen, vertaistukena toimiminen, ryhmänohjaus, kehittämistyö ja muiden tukeminen.

Artikkelit ovat siis kokemusasiantuntijoiden käytön suhteen hyvin yhteneväisiä verratessa tuloksia Hietalan ja Rissasen (2015) luetteloon kokemusasiantuntijoiden tehtävistä. Nimitykset ovat erilaisia ja samaa tehtävää saatetaan kuvailla eri nimikkeen alla, mutta yllä kerrotuista tehtävistä löytyvät terveyskeskuksen tehtäväkenttää lukuun ottamatta kaikki Hietalan ja Rissasen tehtävälisaukset eli kokemuskouluttaja, kokemusammattilainen, kehittäjä, tiedottaja, kokemusarvioija ja -auditoija, ammattilaisen työpari, ryhmänohjaaja, tukihenkilö, vertaispalveluohjaaja, vertaisneuvoja, vertaisliikuttaja ja vertaistalousneuvoja. Sosiaalialan työkenttänä artikkeleista pystyy tunnistamaan asunnottomuuden, mielenterveys- ja päihdetyön sekä rikosseuraamus- ja väkivaltatyön. Aineistohaun aikana kokemusasiantuntijuuteen viitattiin myös lastensuojelussa ja maahanmuuttopalveluissa, mutta kyse oli ennemminkin moniammatillisuudesta kumpuavasta kokemusasiantuntijuudesta.

Kokemusasiantuntijuuden käyttö sosiaalialalla	Kokemusasiantuntijoiden tehtävät
<ul style="list-style-type: none"> • mielenterveys- ja päihdetyössä • asunnottomien parissa työskennellessä • kriminaalihuollossa • palveluiden laadunvalvonnassa • tutkimustyössä 	<ul style="list-style-type: none"> • esikuvia ja roolimalleja • auttajia • tiedonjakajia • ryhmänvetäjiä • palveluiden arvioijia • palveluiden kehittäjiä • tutkimuksen tekijöitä • yhteistyön tekijöiksi.

Taulukko 3: Kokemusasiantuntijuuden käyttö sosiaalialan palveluissa

5.2 Kokemusasiantuntijuuden käytön hyödyt sosiaalialalla

Toinen tutkimuskysymys koski hyötyjä, joita kokemusasiantuntijuuden käytöstä sosiaalialalla on todettu. Kirjallisuuskatsauksen perusteella kokemusasiantuntijatoiminnan käytön hyödyiksi voidaan sanoa todellisen vuorovaikutuksellisuuden lisääntymisen ammattilaisten ja asiakkaiden välillä, ammattilaisten ennakoasenteiden hälvenemisen, ammattilaisten ja asiakkaiden keskinäisen ymmärryksen lisääntymisen, ja asiakkaiden motivoitumisen. Lisäksi toiminnalla uskotaan voivan vaikuttaa siihen, että asiakkaiden tarpeisiin pystytään tulevaisuudessa vastaamaan paremmin ja oikea-aikaisemmin kokemusasiantuntijoiden kehittäjätehtävän myötä. Puhtaasti kokemusasiantuntijoihin kohdennettavia hyötyjä ovat toipumisen nopeutuminen ja kokemusasiantuntijoiden paluun mahdollistuminen takaisin työ- ja koulutusmarkkinoille kokemusasiantuntijatoimintaan osallistumisen myötä, todellisten vaikutusmahdollisuuksien ja osallisuuden lisääntymisen kokemukset, kokemusasiantuntijoiden omanarvontunnon kohoaminen sekä onnistumisen ja hyväksytyksi tulemisen kokemukset. Tutkimuksen teossa kokemusasiantuntijatoiminnan hyödyiksi nähdään uusien näkökulmien ja tutkimusaiheiden löytyminen, tutkimusmenetelmien muokkautuminen, uusien teorioiden syntyminen mahdollistuminen ja konkreetin lisääntyminen teorian rinnalla. (Taulukko 4)

Kokemusasiantuntijuuden käytön hyödyistä löytyy enemmän tietoa tai ainakin arvauksia sen mahdollisista hyödyistä kuin konkreettisia esimerkkejä kokemusasiantuntijatoiminnan käytöstä. Artikkeleissa on kuitenkin keskitytty pääasiassa kokemusasiantuntijoiden toiminnastaan saamaan ja kokemaan hyötyyn, mutta ammattilaisten tai asiakkaiden hyödyistä ei akateemista tietoa tällä hakukierroksella juurikaan löytynyt.

Barken ja Maguire (2017) toteavat asunnottomuutta käsittelevässä artikkelissaan kokemusasiantuntijoiden tarjoavan uniikin näkökulman asunnottomien auttamiseen. Ymmärrys koetusta helpottaa asiakkaiden kanssa toimimista ja kokemusasiantuntijatoiminnan onkin huomattu vaikuttavan asunnottomien elämänlaatuun sitä lisäävänä, muuttavan henkilöiden päihteidenkäyttöä ja parantavan asunnottomien itsestään kokemaa yhteiskunnallista asemaa. Kokemusasiantuntijoiden roolimallina toimiminen on ollut joillekin asunnottomille valaisevaa ja luonut toivoa heidän omaan elämäänsä, mikä on saattanut tarkoittaa avun hakemista omaan tilanteeseen. Vertaisten ja kokemusasiantuntijoiden katsotaan olevan myös positiivinen lisätuki pyrittäessä saamaan asunnoton osaksi yhteisöä.

Hokkasen ym. (2016) artikkelissa mainitaan erikseen, kuinka kokemusasiantuntijatoiminnan takana olevan järjestön organisoituneella toiminnalla oli selkeä vaikutus käytön hyödyllisyyteen. Kokemusasiantuntijatoiminta pystyi tällöin vastaamaan paremmin asiakkaiden tarpeisiin ja lisäksi toimintaa tuntui olevan helpompi kehittää, kun tavoitteet olivat määritellyt ja yhteiset. Artikkelissa todetaan myös, että heidän tutkimustuloksensa viittaavat vahvasti siihen, että lähisuhdeväkivallasta ja mielenterveysongelmista toipuminen vaatii paljon muutakin

kuin vain ammattilaisen tarjoaman asiakassuhteen ja palvelujärjestelmässä tällä hetkellä tarjolla olevat palvelut. Lisäksi kokemusasiantuntijuuden katsotaan lisäävän itse kokemusasiantuntijan voimaantumista.

Jonesin ja Pietilän (2020) kokemusasiantuntijaksi tulemisen artikkelissa todetaan, että oman tarinan kokoaminen, kokemusasiantuntijuuden perusta, hyödyttää kokemusasiantuntijaa omassa prosessissaan pakottaessaan kokemusasiantuntijan tarkastelemaan omaa tilannettaan ja tapahtumia, jotka ovat johtaneet tilanteeseen, jossa tämä nyt on jakamassa kokemuksiaan auttaakseen muita. Artikkelissa todetaan myös, että kokemusasiantuntijatoiminnassa mukana oleminen on toiminut osalle kokemusasiantuntijoista ponnahduslautana takaisin työmarkkinoille tai opiskelemaan itseluottamuksen vahvistuttua.

Maruna ja LeBel (2011) sivuavat kriminaalihuollon desistanssitutkimuksessaan vertaisuuden hyötyjä selvittäessään rikollisista elämäntavoista irtaantumista. Yhteiskunnasta tulevilla mielipiteillä ja asenteilla on paljon merkitystä mahdollisessa rikoksen uusimisessa. Mikäli vangin kykyihin ei luoteta, mikäli asenteet hänen elämänmuutukseensa ovat kielteiset, vangin onnistumisen mahdollisuudet ovat pienet. Sen sijaan on huomattu, että entiset vangit, rikollisen elämäntavan taakseen jättäneet, pystyvät esimerkillään elämänsuunnan kääntämisestä lisäämään vankien halua muuttaa elämäänsä.

Meriluodon (2018) artikkelissa keskitytään hyötyihin niin ikään vain kokemusasiantuntijan näkökulmasta. Valtaistuminen, voimaantuminen ja osallisuuden kokeminen mainitaan kokemusasiantuntijatoiminnan koetuiksi hyödyiksi. Lisäksi omalla kokemuksella on mahdollisuus tuoda uusia näkökulmia vanhoihin toimintatapoihin eri palveluissa. Haastateltavat ovat kertooneet lisäksi mahdollisuudesta luoda ja rakentaa kokonaan uusi identiteetti, muuttaa raskaat kokemukset voimavaraksi ja toteuttaa itseään uudella tavalla.

Nooranin (2013) tutkimusartikkelissa todetaan, että kokemusasiantuntijoiden omat kokemukset ovat arvokkaita mielenterveystyössä. Sairauden kokemus ja ymmärrys siitä, mitä on olla sairas ja palveluiden käyttäjä, lisäävät vuorovaikutuksen helppoutta asiakkaiden kanssa. Lisäksi Noorani toteaa, että kokemusasiantuntijoilta saatuun palautteeseen palveluista, niiden laajuudesta, tarjonnasta ja saatavuudesta suhtaudutaan eri tavalla kuin suoraan asiakailta saatuun palautteeseen, koska sitä on ammattilaisten mielestä helpompi ottaa vastaan. Noorani toteaaakin, että palveluiden käyttäjät ja selviytyjät, eli kokemusasiantuntijat, tulisi ottaa paremmin huomioon palveluiden kehittämisessä, on kyse sitten tarjottavista palveluista tai itseavusta ja erilaisista kuntoutuspoluista.

Palukka, Tiilikka ja Auvinen (2019) toteavat artikkelissaan kokemusasiantuntijan roolin olevan ristiriitainen, mutta toiminnan silti hyödyttävän sekä palvelujärjestelmää, sen asiakkaita että myös itse kokemusasiantuntijoita. Artikkelissa todetaan kokemusasiantuntijayhteistyön tuottaneen uudenlaista näkemystä ja ymmärrystä kuntoutumisen ehdoista ja palveluiden toimi-

vuudesta. He kuvaavat kokemusasiantuntijuuden käytön hyödyn perustuvan myös siihen, että kokemusasiantuntija pystyy omien kokemustensa perusteella kyseenalaistamaan sosiaalialan ammatillisia periaatteita ja käytettyjä toimintamalleja. Samoin he pystyvät oman kokemustensa perusteella luomaan yhteenkuuluvuuden tunteen asiakkaalle, hyötyen siitä myös itse.

Scourfield (2009) löytää kriittisessä artikkelissaan kokemusasiantuntijuuden hyödyksi sen, että nyky maailmassa ammattilaisen sanan ei enää tarvitse olla viimeinen sana, jonka mukaan on aina toimittava. Vaikka asiakkaan vaikutusmahdollisuuksia on haluttu muutoinkin lisätä, kokemusasiantuntijuus voi tuoda vaikutusmahdollisuudet käytäntöön. Tällä tavoin he toimivat myös asiakkaiden roolimalleina. Myös asiakkaiden uskottavuuden on tässä artikkelissa arvioitu lisääntyvän kokemusasiantuntijoiden ansiosta, viitaten siihen, miten ammattilainen kuulee ja näkee asiakkaansa ongelmien.

Virokannas (2016) löytää artikkelissaan kokemusasiantuntijuudesta ja vertaistuesta monenlaisia hyötyjä. Tällaisia ovat esimerkiksi asiakkaan ja ammattilaisen välissä toimiminen, jolloin lääkärin voi olla helpompi ymmärtää, miksi asiakas toimii kuten toimii, ja asiakkaan voi olla helpompi ymmärtää, mistä lääkäri puhuu. Ammattilainen voi saada kokemusasiantuntijalta tai vertaiselta tietoa, jota hän ei välttämättä muutoin saisi, koska ei ymmärrä kokemuksen puuttumisen takia kaikkea asiaan liittyvää. Kokemusasiantuntijalle ja vertaiselle toiminta ammattilaisten parissa voi antaa tasavertaisuuden kokemuksen, joka lisää osallisuuden tunteita. Myös oman kokemuksen eli asiantuntijuuden tunnustaminen ja hyödyntäminen lisäävät onnistumisen ja hyväksytyksi tulemisen tunnetta. Asiantuntijuudesta voi olla hyötyä ammattilaisille, mikäli kokemuksia osataan hyödyntää ja niiden hyödyntämiselle luodaan rakenteet. Kokemuksellisuuden hyödyntämisellä voidaan Virokannaksen mukaan ehkä jopa välttää ammattilaistyössä toisinaan esiintyvää syrjivää ja alistavaa työskentelyotetta.

Kokemusasiantuntijoiden osallistumisesta tutkimuksen tekemiseen Videmšek (2017) luettelee hyödyiksi uusien tutkimusaiheiden keksimisen, tutkimuskohteiden erilaiset vastaukset verrattuna virallisiin tutkijoihin, sekä ongelmanratkaisutaidon. Artikkelissa todetaan, että omien kokemusten johdosta ammattilaisten palveluissa kokemat ongelmat voisivat olla kokemusasiantuntijoiden käsittelemänä toisinaan helpostikin ratkaistavissa. Lisäksi kokemusasiantuntijoiden laatimat haastattelukysymykset eroavat paljon ammattilaisten vastaavista ollen huomattavasti konkreettisempia, jolloin vastauksetkin ovat helpommin ymmärrettäviä. Lisäksi palveluita itse käyttäneen on helpompi ymmärtää, mihin konkreettisiin toimiin haastateltavat mahdollisesti viittaavat. Kokemusasiantuntijoiden osallistuminen tutkimuksen tekoon vaatii myös tutkijalta kykyä reflektioon ja luovuuteen. Videmšekin ja Foxin (2017) artikkelin mukaan tutkimustyöhön osallistuminen mahdollistaa aiemmin ehkä vaiennetun äänen kuulumisen ja kuulemisen. Lisäksi, mikäli kokemuksen annetaan tulla osaksi tutkimusta, käyttäjätutkimus voi vaikuttaa uusien sosiaalityön teorioiden ja käytäntöjen luomiseen. Kokemusasiantuntijuuden hyödyntämisellä tutkimuksessa pystytään haastamaan rakenteita ja niiden muuttumatto-

muutta. Barber ym. (2011) mainitsee tutkimuksen ja kokemuksellisuuden yhdistämisen hyödyiksi muun muassa sen, kuinka kokemuksellisuus vauhdittaa tieteen tekemistä. Suunnitellut tutkimusmenetelmät saattavat kokemusasiantuntijuuden osallisuuden myötä muuttua, kun niitä arvioidaan kokemuksellisuuden kautta. Kokemusasiantuntija voi tuoda tutkijan ajatusmaailmaan näkökulmia, joita hän ei ole aiemmin osannut ajatella ja metodi muutetaan toimivammaksi, mikä saattaa nopeuttaa tulosten saamista. Osallisuuden lisääminen jo suunnitteluvaiheessa on artikkelin mukaan myös lisännyt suunnitelmien eettisyyttä ja kokemusasiantuntijan tekemissä haastatteluissa vastaajien vastaukset vaikuttavan olevan rehellisempiä ja suurempia kuin tutkijan esittäessä kysymykset. Hyötynä nähdään myös tässä artikkelissa kokemusasiantuntijan oman äänen esiin nostaminen.

Kokemusasiantuntijatoiminnalla pyritään kehittämään käytännön asiakas- ja potilastyötä, sosiaali- ja terveydenhoitojärjestelmää, palveluja sekä ammatillista koulutusta. Toiminnan hyötynä pidetään Hietalan ja Rissasen (2015) mukaan työntekijöiden tietoisuuden lisääntymistä sairastamisesta, kuntoutumisesta ja palveluista. Lisäksi toiminta tähtää sote-alan palvelujärjestelmän tarpeiden parempaan havainnointiin ja kohdentamiseen. Toiminnasta katsotaan olevan pitemmällä aikavälillä hyötyä myös palveluiden kehittämisessä, asiakaslähtöisyyden vahvistamisessa ja avun saatavuuden ja järjestelmän hajanaisuuden ongelmien korjaamisessa. Kokemusasiantuntijuuden hyödyiksi mainitaan myös työn merkityksellisyyden lisääminen ammattilaisille, jotka toiminnan kautta näkevät ehkä paremmin, millaista merkitystä heidän työllään asiakkaille on.

Hyödyt ovat niin Hietalan ja Rissasen (2015) kuin tutkimusartikkeleidenkin mukaan pääasiassa tuntemuksia, ajatuksia, asennemuutoksia, voimaantumista ja merkityksellisyyden tuntua. Hyödyt ovat monesti vaikeasti mitattavia ja osoitettavia niiden subjektiivisuuden takia. Toisaalta katsauksen perusteella hyödyllisyyttä arvioidaan kehitysmahdollisuuksilla, minkä myös Hietala ja Rissanenkin tuovat oppaassaan esiin. Parhaimmillaan kokemusasiantuntijoiden tieto täydentääkin asiantuntijaosaamista ja mahdollistaa paremman yhteistyön suunniteltaessa aiempaa toimivampia ja kohdennuksen oikea-aikaisuudesta johtuen todennäköisesti myös edullisempia palveluita. (Hietala ja Rissanen 2015.)

Kokemusasiantuntijuuden käytön hyödyt ammattilaisille ja asiakkaille	Kokemusasiantuntijuuden käytön hyödyt kokemusasiantuntijoille	Kokemusasiantuntijuuden käytön hyödyt tutkimuksen teossa
<ul style="list-style-type: none"> • vuorovaikutuksellisuuden lisääntyminen ammattilaisten ja asiakkaiden välillä • ammattilaisten ennakoasenteiden hälveneminen • ammattilaisten ja asiakkaiden keskinäisen ymmärryksen lisääntyminen • asiakkaiden motivoituminen • asiakkaiden tarpeisiin paremmin ja oikea-aikaisemmin vastaaminen 	<ul style="list-style-type: none"> • toipumisen nopeutuminen • kokemusasiantuntijoiden paluun mahdollistuminen takaisin työ- ja koulutusmarkkinoille • todellisten vaikutusmahdollisuuksien lisääntyminen • osallisuuden lisääntymisen kokemukset • omanarvontunnon kohoaminen • onnistumisen kokemukset • hyväksytyksi tulemisen kokemukset 	<ul style="list-style-type: none"> • uusien näkökulmien ja tutkimusaiheiden löytyminen tutkimuksen teossa • tutkimusmenetelmien muokkautuminen • uusien teorioiden syntyminen mahdollistuminen konkretian lisääntyminen teorian rinnalla

Taulukko 4: Kokemusasiantuntijuuden käytön hyödyt

6 Pohdinta

Vaikka kirjallisuuskatsaus perustuukin jo olemassa olevaan tutkimukseen, tulee sen sisältää pohdinta kirjallisuuden perusteella tuotetusta tuloksesta (Kangasniemi ym. 2013).

Tämän kirjallisuuskatsauksen artikkelit kuvasivat melko ympärilyöreästi kokemusasiantuntijoiden tehtäviä, käyttöä ja käytöstä todettuja hyötyjä. Lähtökohtaisesti artikkeleissa suhtauduttiin kokemusasiantuntijatoimintaan ja sen mahdollisiin hyötyihin positiivisesti, mutta yksikään tässä opinnäytetyössä käytetty artikkeli ei nähnyt kokemusasiantuntijuutta ongelmattona. Haasteita ja ongelmia nostettiin esiin paljon, ja ne olivat keskenään hyvin samansuuntaisia liittyen termin epämääräisyyteen ja epäjohdonmukaisuuteen, kokemusasiantuntijakoulutuksen erilaisuuteen, hyötyjen määrittelemättömyyteen, kokemusasiantuntijan asemaan, toiminnan organisoimattomuuteen ja epätietoisuuteen siitä, mitä toiminnalla halutaan, kuka siitä todellisuudessa hyötyy ja halutaanko toiminnan olevan osa palvelukenttää vai onko se vain osa kuntoutusta.

6.1 Tulosten tarkastelu

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa kokemusasiantuntijuuden käytön hyötyjä sosiaalialalla. Tavoitteena oli koota tietoa, jolla voitaisiin kehittää sosiaalialan kokemusasiantuntijakäytön hyödyntämistä tulevaisuudessa. Opinnäytetyön tiedonhaulliset tutkimuskysymykset olivat ”Miten kokemusasiantuntijuutta on käytetty sosiaalialan palveluissa?” ja ”Millaista hyötyä kokemusasiantuntijuuden käytöstä on?”.

Kokemusasiantuntijuutta on tutkittu varsin vähän, mikä toi lisähaastetta opinnäytetyön tekemiselle materiaalin vähäisestä määrästä johtuen. Opinnäytetyön voi kuitenkin katsoa onnistuneeksi, koska vaikei tutkimustulokset olekaan laajoja tai yleistettävissä, vastauksia tutkimuskysymyksiin löytyi ja niitä pystyi analysoimaan johdonmukaisesti. Kirjallisuuskatsauksen tulokset tukivat olemassa olevaa tutkimustietoa ja lisäksi katsauksen perusteella löytyi uusia tutkimuskohteita, tai ainakin vahvistus sille, että lisätutkimusta tarvitaan.

Etsittäessä vastauksia ensimmäiseen tutkimuskysymykseen kokemusasiantuntijuuden käytöstä, suoranaisia käyttökohteita oli vaikea löytää. Aihetta ei ole oikeastaan tutkittu eikä näin ollen yksikään aineistoksi valituista artikkeleista käsitellyt varsinaisesti kokemusasiantuntijuuden käyttöä sosiaalialalla. Tieto käytöstä täytyi poimia ja etsiä esimerkiksi artikkeleiden sivulauseista, tutkimusten menetelmäkuviluista ja johtopäätöksistä. Toinen tutkimuskysymys eli ”*Millaista hyötyä kokemusasiantuntijuuden käytöstä on?*” oli tiedonhaullisesti helpompi, koska käytetyssä lähdeaineistossa hyötyihin viitattiin huomattavasti useammin ja enemmän kuin käyttökohteisiin. Hyödyt olivat kuitenkin monesti vain tunnetiloja tai ajatuksia, joita oli varsinkin englanninkielisessä aineistossa toisinaan työlästä tulkita.

Sosiaalialan tehtäväkentiksi on tämän opinnäytetyön alussa lueteltu muun muassa varhaiskasvatus, lastensuojelu, nuorisotyö, mielenterveys- ja päihdetyö, kriminaalityö, maahanmuuttajatyö, aikuissosiaalityö, vanhustyö, vammaistyö, palveluohjaus, sosiaalivakuuttaminen, työvoimapalvelut sekä kuntoutus. Tämän kirjallisuuskatsauksen perusteella kokemusasiantuntija-toimintaa pystyttiin osoittaa olevan ainakin mielenterveys- ja päihdetyössä, väkivaltatyössä, asunnottomien parissa ja kriminaalityössä. Lisäksi mainintoja kokemusasiantuntijuudesta löytyi niin lastensuojelun kuin maahanmuuttotyönkin ympäriltä, mutta aiheista ei löytynyt tutkimusaineistoa, jota olisi voinut tässä katsauksessa hyödyntää. Kokemusasiantuntijoiden todettiin olevan esikuvia ja roolimalleja, auttajia, tiedonjakajia, ryhmänvetäjiä, palveluiden arvioijia, palveluiden kehittäjiä ja tutkimusentekijöitä. Kun tutkitaan tässä kirjallisuuskatsauksessa todettuja kokemusasiantuntijoiden tehtäviä, voidaan todeta tehtävien olevan osin samanlaisia kuin koko sosiaalialan työkentän eetoksen muutenkin eli ihmisten elämän ja hyvinvoinnin tukeminen muun muassa ohjaten ja neuvoen. Kokemusasiantuntijatoiminnankin tarkoituksena on auttaa ja tukea toista ihmistä.

Kokemusasiantuntijuuden hyödyiksi tämän kirjallisuuskatsauksen perusteella todettiin muun muassa todellisen vuorovaikutuksellisuuden lisääntyminen ammattilaisten ja asiakkaiden välillä, ammattilaisten ennakoasenteiden hälveneminen, ammattilaisten ja asiakkaiden keskinäisen ymmärryksen lisääntyminen, ja asiakkaiden motivoituminen. Lisäksi toiminnalla uskotaan voivan vaikuttaa siihen, että asiakkaiden tarpeisiin pystytään tulevaisuudessa vastaamaan paremmin ja oikea-aikaisemmin kokemusasiantuntijoiden kehittäjätehtävän myötä. Verratessa näitä tuloksia osallisuuden teorioihin ja toteutumistapoihin, yhtymäkohtia löytyy. Peck ym. (2002) kuvaavat osallisuutta muun muassa vuorovaikutuksena palveluiden käyttäjien kesken sekä palveluiden käyttäjien ja ammattilaisten kesken, mutta myös palveluiden suunnitteluun osallistumisena. Nämä samat tasot voidaan osoittaa myös tämän kirjallisuuskatsauksen tuloksista. Myös Stormin näkemykset osallisuuden kokemusten lisääntymisestä oman hoidon suunnitteluun osallistumisena ja vaikutusmahdollisuuksista koko palvelujärjestelmään (Laitila & Lassila 2015) toteutuvat tämän kirjallisuuskatsauksen tulosten perusteella.

Tulosten koostaminen ja yhteenveto oli ongelmallista, koska materiaalia oli loppujen lopuksi käytettävissä melko vähän eivätkä tutkimusartikkelit käsitelleet suoraan tutkimuskysymyksiä. Kirjallisuuskatsauksen aineistohaku osoitti, kuinka kokemusasiantuntijatoimintaa on tutkittu toistaiseksi suhteellisen vähän. Tutkimusta on tehty termin moninaisuudesta ja siitä, mitä kokemusasiantuntijuus voisi olla ja miten kokemusasiantuntijaksi on päädytty, mutta akateemista tutkimusta kokemusasiantuntijuuden käytöstä ja sen hyödyistä muillekin kuin vain itse kokemusasiantuntijoille löytyi hyvin vähän. Aineistohaussa myös huomasi, että kokemusasiantuntijuutta on tutkinut melko pieni ryhmä. Tutkimusartikkelit ovat usein samojen tutkijoiden kirjoittamia, joten lähestymistavatkin aiheeseen lienevät tästä syystä vielä melko suppeita.

6.2 Eettisyys

Kokemusasiantuntijuus on aiheena hyvin sensitiivinen. Kokemusasiantutijat ovat henkilöitä, jotka ovat joko itse tai läheisenä käyneet läpi jonkin sairauden tai vastoinkäymisen ja sitä seuranneen kuntoutumispolun. He ovat valmiita jakamaan oman elämäntarinansa, jotta muutkin voisivat saada tulevaisuudessa tilanteensa muuttumaan ja jotta saataisiin kehitettyä uusia auttamismuotoja. He ovat itsekin kuntoutujia, joten heidät tulee huomioida tutkimuksenteossa. Tästä syystä aihetta valitessa on ollut syytä miettiä, onko tutkimusaihe eettisesti perusteltu. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on kuitenkin turvallinen tutkimusmenetelmä, eikä jo olemassa olevan tieteellisen tutkimustiedon kartoittamiselle ollut näin ollen eettistä estettä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a.)

Tässä opinnäytetyössä sensitiivisen aiheen eettisyys varmistettiin tarkalla aineistonvalinnalla ja luotettavien lähteiden käytöllä. Työtä varten ei tehty yhtään haastattelua tai pyydetty täyttämään mitään lomakkeita, joten tekijällä ei ole hallussa mitään tutkimusmateriaalia, jonka asianmukaisesta hävittämisestä tulisi huolehtia. Lähdeaineistona ovat toimineet valmiit tutkimusartikkelit, joten tehdyt johtopäätökset ja tulokset ovat täysin neutraaleja eikä kukaan ole tunnistettavissa.

Vaikka eettisyyttä onkin pohdittava jokaista tutkimusta tehdessä, tämän opinnäytetyön aineistonvalinta helpotti eettisyyden vaateita. Vertaisarvioituja lähteitä käytettäessä ja kohdistuessa kirjallisuuskatsauksen muutenkin materiaaliin, jossa haastateltavat tai tutkimusryhmät eivät ole tunnistettavissa, on varmistettu jo hyvissä ajoin, ettei oma opinnäytetyö ole muille haitallinen tai ongelmia aiheuttava. Koko opinnäytetyö on tehty hyvää tutkimuskäytäntöä noudattaen ja käytettävä aineisto on myös analysoitu asiallisesti. Eettisyyttä on noudatettu myös siinä, että opinnäytetyötä ei ole plagioitu vaan kaikki lähdemerkinnät on merkitty asianmukaisesti ja tiedot voi halutessaan tarkistaa helposti. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b.)

6.3 Luotettavuus

Tämä opinnäytetyö ei ole yksiselitteinen ja kaikki mahdolliset tutkimukset kokemusasiantuntijatoiminnasta huomioiva kirjallisuuskatsaus. Työ on tehty yhtenäisten hakujen tulosten perusteella melko suppeasta aineistosta eikä näin ollen voi esittää täysin kattavaa kokonaiskuvaa kokemusasiantuntijatoiminnan käytöstä ja hyödyistä, mutta työ pyrkii antamaan suuntaa sille, mitä ja millaista tietoa aiheesta on olemassa. Laadullisessa tutkimuksessa ja sisällönanalyysissä on aina kyse tutkimuksen tekijän subjektiivisista tulkinnoista, joten luotettavuutta arvioitaessa on käännettävä katse tekijään. (Eskola & Suoranta 1998.) Luotettavuutta arvioitaessa on siis hyvä muistaa, että tähän opinnäytetyöhön liittyvän aineiston valinnan on tehnyt vain yksi henkilö, mikä vaikuttaa varmasti aineiston kattavuuteen. Tutkimustuloksia on kuitenkin pyritty analysoimaan monipuolisesti. Lisäksi tutkimustuloksia ei ole valikoitu artikkelivalinnan

jälkeen vaan valituista artikkeleista on pyritty esittämään kaikki niistä löydetyt käyttökohteet ja koetut hyödyt.

Opinnäytetyössä käytetty lähdemateriaali on valittu huolella ja tarkasti varmistaen näin lähteiden asianmukaisuus ja luotettavuus. Lähteinä on käytetty vain vertaisarvioituja tieteellisiä julkaisuja ja Suomessa yleisesti luotettavina pidettyjen lähteiden työpapereita, esimerkkinä Terveystieteiden- ja hyvinvoinnin laitos THL, mikä takaa myös eettisen tutkimusotteen. Lisäksi työ on tehty huolellisesti kiinnittäen huomiota erityisesti siihen, että lähdeviitteet on merkitty oikein ja käytetty materiaali on helposti löydettävissä.

Työn suunnitteluvaiheessa työhön on asetettu selkeät tutkimuskysymykset, joita ei ole työn aikana muutettu. Kysymykset on pyritty asettamaan mahdollisimman selkeiksi ja ymmärrettäviksi, jottei väärinymmärryksiä syntyisi. Menetelmänä kuvailevaa kirjallisuuskatsausta on arvosteltu sen subjektiivisuudesta ja sattumanvaraisuudesta. Tästä syystä opinnäytetyön luotettavuutta on pyritty lisäämään osoittamalla mahdollisimman selkeästi ja tarkasti tiedonhaun prosessi, vaikka tutkimusaineisto ei olekaan täysin yhdenmukaista. Menetelmänä kuvaileva kirjallisuuskatsaus kuitenkin sallii aineiston moninaisuuden. (Kangasniemi ym. 2013.)

Prosessina tämän opinnäytetyön tekeminen on ollut vaikea ja työläs. Perustiedon hajanaisuus, epä johdonmukaisuus ja vaihtelevuus tulivat yllätyksenä, vaikka suunnitteluvaiheessa tehty kartoittava aineistohaku sai uskomaan, että materiaalia on enemmän kuin tarpeeksi. Lopulta aiheen vähäinen tutkimusaineisto yllätti. Vaikka opinnäytetyön tekeminen on prosessina ollut raskas, nyt tehdyn kuvailevan kirjallisuuskatsauksen perusteella olisi huomattavasti helpompi lähteä tekemään systemaattisempaa hakua aiheesta. Tämä täsmää myös Salmisen (2011) perusteluun kuvailevan kirjallisuuskatsauksen hyödyistä: Kyseessä on ymmärrystä lisäävä yleiskatsaus, jonka pohjalta on helpompi lähteä tekemään jatkotutkimusta.

Opinnäytetyön menetelmällisen luotettavuuden varmistamiselle vaikeuksia aiheutti keväällä 2020 alkanut koronapandemia. Kirjastot olivat pitkään kiinni ja etenkin luotettavaa menetelmäkirjallisuutta opinnäytetyön teon tueksi löytyi verkosta hyvin heikosti. Lisäksi koko työn teoriapohjan rakentumiselle toi suuria haasteita kirjallisuuden rajallinen saatavuus.

6.4 Jatkotutkimus

Kirjallisuuskatsauksen aineistohaun tekeminen ei ollut yksinkertaista. Lisähaastetta tutkittavan ilmiön kuvailun rakentamiselle toi esimerkiksi se, että koska kokemusasiantuntijuutta on tutkittu vain vähän, tulokset esitettiin myös hyvin hajanaisesti, epäselvästi ja ilman konkrettiaa. Kuten Hietala ja Rissanen (2015) toteavat, ilman johdonmukaisuutta kokemusasiantuntijatoiminta vaikuttaa puuhastelulta. Suomalaisia oppaita, hankekuvauksia ja loppuraportteja lukiessa (esim. Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009-2015) tieto ei tunnukaan yhtenäiseltä. Kun kenelläkään ei ole toiminnasta varsinaista vastuuta, käytäntöjen yhtenäistäminen

on luonnollisesti hankalaa. Toiminnan selkeämpää organisointia ja johdonmukaisuutta voisi kuitenkin helposti pitää ehtona sille, että toiminta voisi tulevaisuudessa juurtua pysyvästi palvelujärjestelmään. Tämänkin opinnäytetyön perusteella on selvää, että kokemusasiantuntija-toiminnasta hyötyy nimenomaan kokemusasiantuntija, mutta onko silloin kyse muusta kuin kuntouttavasta toiminnasta. Ammattilaisten ymmärrys voi lisääntyä huomattavastikin yhteistyössä kokemusasiantuntijoiden kanssa, mutta esimerkiksi koulutuksen moninaisuus, sen pituuden vaihtelevuus ja erilaiset vaatimukset aiheuttavat sen, että tuskin kukaan tällä hetkellä tietää varmasti, mitä kokemusasiantuntijatoiminnalla haetaan takaa. Toiminnan tavoitteet tuntuvat olevan täysin riippuvaisia siitä, mikä organisaatio palveluja tarjoaa. Sosiaaliala on tiukasti lain kourassa oleva ala ja hyvästä ideasta huolimatta on melko ymmärrettävää, että selkeiden toimintamallien ja -ohjeiden puuttuessa ammattilaiset saattavat kokea kokemusasiantuntijatoiminnan pienen piirin kuntoutustoiminnaksi, jota ei tarvitse ottaa tosissaan. Tätä samaa pohtivat artikkeleissaan muun muassa Meriluoto (2018), Noorani (2013) ja Palukka ym. (2019). Hietalan ja Rissanenkaan (2015) mukaan aina ei ole selvää, mihin kokemusasiantuntijaa voisi hyödyntää tai missä tilanteessa tällaiselle voisi olla käyttöä, joten toiminta vaatii vielä paljon selkeyttä.

Opas kokemusasiantuntijatoiminnasta (Hietala & Rissanen 2015) nostaa esiin myös kokemusasiantuntijoiden kaksoisroolin. Tällä viitataan toimimista sekä kuntoutujana eli asiakkaana, sosiaalietuuksien saajana, palveluiden käyttäjänä että kokemusasiantuntijana osana palvelujärjestelmää. Tämän kirjallisuuskatsauksen jokaisessa artikkelissa tämä nostetaan ainakin jollain tasolla esiin, mutta Noorani (2013) pohtii artikkelissaan asiaa enemmänkin. Kaksoisrooli sekoittaa kokemusasiantuntijan asemaa ja työnkuvien muutenkin ollessa melko epäselviä ja vain yleisesti määriteltyjä, toiminnan mahdollisuuksia ei välttämättä tästä syystä nähdä tai osata hyödyntää. Kokemusasiantuntijoiden käytöstä ei katsauksen perusteella löytynyt juuriakaan konkreettista tietoa tai tutkimusta. Lisäksi puhe kokemusasiantuntijoiden käytöstä on hyvin abstraktia. Käyttöä tutkiessa luetellaan mahdollisuuksia käyttöön, mutta osa luetelluista tehtävistä jää ilman varmistusta niiden käytännön hyödyntämisestä, siitä, mitä ryhmänohjaus todellisuudessa pitää sisällään tai mikä on tehtäväkenttä tai asema ammattilaisten rinnalla, eli onko kyseessä kuntouttava toiminta vai kokemusasiantuntijan todellinen käyttö osana palvelukenttää asiakastilanteessa tai kehittämistehtävissä. Tällä hetkellä kokemusasiantuntijatoiminta sijoittuu käytännössä jonkin kansalaistoiminnan ja vertaistuen sekä lakisääteisen sote-järjestelmän väliin. Vastuita ja oikeuksia on vaikea määritellä, koska kokemusasiantuntijatoiminta ei varsinaisesti sijoitu vielä toistaiseksi mihinkään viralliseen. (Hietala & Rissanen 2015.) Kokemusasiantuntijatoiminnan roolia ja asemaa palvelujärjestelmässä tulisi tutkia. Lisäksi selkeämmät tiedot käytöstä ja sen antamista mahdollisuuksista voisivat auttaa toiminnan juurruttamisessa palvelukenttään pysyvästi. Myös sen tutkiminen, ketä kokemusasiantuntijatoiminta oikeasti hyödyttää, olisi tarpeen. Vain osoittamalla konkreettiset hyödyt, toiminnan tarpeellisuudelle saadaan näyttöä.

Opas kokemusasiantuntijatoiminnasta (Hietala & Rissanen 2015) kertoo kokemusasiantuntija-toiminnan olevan niin sanottu välitila työmarkkinoille siirtymisessä, mitä tukee myös Jonesin ja Pietilän (2020) artikkeli. Opas kertoo asiantuntijoiden kunnon voivan vaihdella ja osallistujien olevan hyvin eri vaiheessa kuntoutumistaan. Kuka määrittelee, mikä on riittävä kuntoutumisen aste? Millä varmistetaan, että kuntoutuja on oikeasti tarpeeksi kunnossa osallistuakseen toimintaan? Onko tämä kuntoutusta vai osa palvelujärjestelmää? Kaikissa artikkeleissa keskitytään pääasiassa kokemusasiantuntijoiden hyötyihin, mutta laajempi merkityksellisyys ammattilaisille ja asiakkaille jää paikoin hyvin hataraksi tai epäselväksi. On selvää, että esimerkiksi Virokannaksen (2014) kuvailemassa Katuklinikka-työskentelyssä asiakas hyötyy toiminnasta, mutta millä tavoin ammattilainen toiminnasta hyötyy. Onko varmaa, että kokemusasiantuntija tai vertainen on niin itsenäinen, että ammattilainen voi luottaa tekijän suoriutuvan tehtävistään, jolloin voi suhtautua häneen kuin vertaiseen, vai onko kokemusasiantuntija kuntoutuja, jonka perään ammattilaisen täytyy katsoa? Kenen kanssa kokemusasiantuntija on todellisuudessa vertainen? Kuten muun muassa Jones ja Pietilä (2020), Barken ja Maguire (2017) sekä Palukka ym. (2019) artikkeleissaan toteavat, ehkä vanhojen asenteiden ja työskentelytapojen johdosta ammatillisuus ja kokemuksellisuus ovat toistaiseksi melko kaukana toisistaan. Asiakastyössä mukana oleva kokemusasiantuntija tuntee olonsa useammin tasavertaiseksi ammattilaisen kanssa kuin puhtaasti kehittämistehtävissä oleva kokemusasiantuntija. Sosiaali- ja terveystieteiden hallintorakenteet ovat jäykkiä ja niiden muuttaminen on vaikeaa. Integraatio ammattilaisten ja kokemusasiantuntijoiden välillä ei ole vielä riittävä, jotta kokemusasiantuntijoiden asemaa voitaisiin vakiinnuttaa. Tästä syystä kokemusasiantuntijoiden rooli ja paikka palvelujärjestelmässä eivät ole virallisesti tunnustettuja ja toimintaa on vaikea hyödyntää. Kokemusasiantuntijan asema etsii siis edelleen voimakkaasti paikkaansa ja sen löytämiseen toiminta tulee vaatimaan enemmän yhteisiä linjauksia. Näiden linjojen vetoa voisi helpottaa yhtenäisempi koulutus ja tarkemmat määritelmät kokemusasiantuntijatoiminnalle. Kokemusasiantuntijakoulutus ja termin määritelmä vaatisivat siis lisätutkimusta ja sitä myöten yhtenäisempiä malleja.

Edellä pohditun lisäksi Palukka ym. (2019) pohtivat myös aiheellisesti sitä, onko kokemusasiantuntijan rooli ainakin tällä hetkellä liian alisteinen suhteessa ammattilaiseen. Mikäli työskentelyssä ilmenee ongelmia, nähdäänkö kokemusasiantuntija välittömästi sairaana, joka tarvitsee apua, kun ammattilainen ei osaa ottaa kritiikkiä vastaan. Myös Meriluoto (2018) on pohjinnut samoja teemoja. Onko kokemusasiantuntija myöskään aidosti oman asiansa edustaja, tasavertainen kehittäjäkumppani, vai onko hallitusohjelma ja lain vaade osallisuuden lisäämisestä tehnyt kokemusasiantuntijasta kiintiösallistujan palvelujärjestelmän kehittämisprosessiin, missä tämä kulkee mukana, muttei ole todellisuudessa vaikutusvaltainen? Odotetaanko kokemusasiantuntijalta tietynlaista toimintaa ja ajatusmaailmaa vai saako hän peilata rehellisesti omia kokemuksiaan?

Kokemusasiantuntijatoiminnan ympäriltä tuntuu puuttuvan selkeä teoreettinen viitekehys. Toisaalta kokemusasiantuntijatoiminta sidotaan voimakkaasti osallisuuteen ja siihen liittyviin teorioihin, mutta toisaalta huomiota ei ainakaan vielä tunnu olevan kiinnitetty kovinkaan paljon siihen, miten toiminta sidotaan teoreettisesti itse palveluun, siihen, miten asiakas hyötyy kokemusasiantuntijatoiminnasta. Huumeidenkäyttäjien katuklinikkatoiminnassa vertaistointi nähdään interventioiksi, mutta katsauksen artikkeleissa ei muutoin viitata juurikaan asiakkaiden muihin hyötyihin kuin tuen saamiseen. Kokemusasiantuntijuus perustuu selkeästi vertaisuuteen. Aihetta tutkiessa jää kuitenkin epäselväksi, halutaanko vertaisuus erottaa kokemusasiantuntijuudesta kokonaan keskittäen toiminta vain kehittämiseen ja kehittäjäkumppanuuteen. Voidakseen saavuttaa pysyvemmän ja uskottavamman jalansijan sosiaalialalla, kokemusasiantuntijuus tulisi määritellä tarkemmin, jolloin se olisi helpompi sijoittaa palvelukenttään. Kyseessä on kuntoutuksen muoto, mutta halutaanko se pitää vain kuntoutuksena vai todellisena palveluna osana palvelujärjestelmää. Palukka ym. (2019) näkevät kuitenkin myös tässä ongelman: Vertaisuuteen perustuva kokemusasiantuntijuus mahdollistaa etäisyyden ottamisen ammatilliseen asiantuntijuuteen luoden luottamusta kokemusasiantuntijoiden ja asiakkaiden välille, mutta liiallinen kokemuksellisuus ammatillisuuden sijaan saattaa pakottaa toiminnan täysin ammattilaisten muokattavaksi. Tällöin kansalaistoiminta, jollaiseksi kokemusasiantuntijuus myös luokitellaan, ei toteudu.

Tämän kirjallisuuskatsauksen perusteella voidaan todeta, että kokemusasiantuntijuudesta on hyötyä. Tällä hetkellä tutkimustyö aiheen ympärillä on kuitenkin niin hajanaista ja vajaata, ettei suurempia tai tarkempia johtopäätöksiä pysty tehdä. Päivi Rissanen toteaa väitöskirjassaan (2015), kuinka asiakkaan osallisuuden merkitys on sosiaali- ja terveysalalla lisääntynyt ja kokemusasiantuntijuutta korostetaan käytännön työssä yhä enemmän. Kokemusasiantuntijatoiminnan vaikuttavuutta tai merkitystä ei kuitenkaan ole juurikaan tutkittu. Osallisuuden lisääntymisen vaikutuksia ja kokemusasiantuntijatoiminnan merkitystä kokemusasiantuntijoille, asiakkaille ja sote-alan ammattilaisille tulisi Rissanen mukaan tutkia lisää samoin kuin tulisi tutkia kokemusasiantuntijan roolia ja sen sijoittumista suhteessa vertaisiin, ammattilaisiin ja palvelujärjestelmään. Tämänkin kirjallisuuskatsauksen perusteella voi tehdä Rissanen kaltaisen johtopäätöksen, että kokemusasiantuntijatoiminnan lisätutkimukselle on selvästi tarvetta. Epäselvää on muun muassa kokemusasiantuntijuuden määrittely, koulutuksen tarve ja koulutuksen sisältö eikä selvää ole myöskään se, halutaanko toimintatapoja yhtenäistää ja yhdenmukaistaa, vai pelätäänkö sen muokkaavan kokemusasiantuntijoita liiaksi. Kokemusasiantuntijatoiminnan tarkoitusta olisi myös hyvä täsmentää, jotta sitä osattaisiin jatkossa hyödyntää. Jatkotutkimusehdotukset on koottu taulukkoon 5. Nyt luetun perusteella kokemusasiantuntijuudesta saa kuvan toimintana, jonka hyödyistä ammattilaiset eivät ole saaneet kokonaiskuvaa tai ymmärrystä, ja jota pidetään vain kuntouttavana toimintana ja kokemusasiantuntijoita puolikkaina osallistujina.

Jatkotutkimusehdotukset
<ul style="list-style-type: none">
• kokemusasiantuntijuuden tarkempi määrittely sekä terminä että toimintana
• kokemusasiantuntijatoiminnan tarkoitus ja tavoitteet
• kokemusasiantuntijatoiminnan vaikuttavuus ja merkitys
• konkreettiset käyttökohteet kokemusasiantuntijatoiminnalle
• kokemusasiantuntijoiden kokemien hyötyjen lisäksi myös ammattilaisten ja asiakkaiden kokemusasiantuntijatoiminnasta saamien konkreettisten hyötyjen kartoittaminen
• kokemusasiantuntijatoiminnan tarpeellisuuden osoittaminen
• kokemusasiantuntijakoulutuksen tarve ja sen sisältö
• koulutuksen yhtenäistämisen vaikutukset ja mahdollisuudet
• kokemusasiantuntijan kaksoisrooli
• kokemusasiantuntijan asema ja sijoittuminen suhteessa vertaisiin, ammattilaisiin ja palvelujärjestelmään
• kokemusasiantuntijatoiminnan organisoitumisen haasteet ja
• mahdollisuudet
• teoreettisen viitekehyksen tarkastelu

Taulukko 5: Jatkotutkimusehdotukset

Lähteet

Painetut ja E-kirjat

Eskola J. ja Suoranta J. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 1998. Vastapaino. Tampere. E-kirja. <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789517685047>

Pohjola A., Kairala M., Niskala A., Lyly H. ja Ahola M. 2017. Asiakkaasta kehittäjäksi ja vaikuttajaksi: asiakkaiden osallisuuden muutos sosiaali- ja terveyspalveluissa. Vastapaino. Tampere.

Pohjola A., Kemppainen T., Niskala, A. ja Peronius N. 2019. Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö. Vastapaino. Tampere.

Tuomi J. ja Sarajärvi A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi. Helsinki. E-kirja. <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789520400118>

Sähköiset

Barber R., Beresford P., Boote J., Cooper C. ja Faulkner A. Evaluating the Impact of Service User Involvement on Research: A Prospective Case Study. Julkaisussa *International Journal of Consumer Studies* 2011, 35/6, 609-615. Viitattu 27.8.2020. <https://doi.org/10.1111/j.1470-6431.2011.01017.x>

Barker S-L. ja Maguire N. Experts by Experience: Peer Support and Its Use with the Homeless. Julkaisussa *Community Mental Health Journal*; New York. 2017 53/5, 598-612. Viitattu 27.8.2020. <http://dx.doi.org.ezproxy.utu.fi/10.1007/s10597-017-0102-2>

Brandon M., Dodsworth J. ja Rumball D. Serious Case Reviews: Learning to Use Expertise. Julkaisussa *Child Abuse Review*. 2005 14/3, 160-176. Viitattu 26.8.2020. <https://doi.org/10.1002/car.893>.

Finlex - Ajantasainen lainsäädäntö: Suomen perustuslaki 731/1999. Viitattu 15.8.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Hietala O. ja Rissanen P. Opas kokemusasiantuntijatoiminnasta. Kuntoutussäätiö 2015. Viitattu 20.8.2020. <https://kuntoutussaatio.fi/files/1944/kokemusasiantuntija-opas.pdf>

Hokkanen L., Nikupeteri A., Laitinen M. ja Vasari P. Individual, Group and Organised Experiential Expertise in Recovery from Intimate Partner Violence and Mental Health

Problems in Finland. Julkaisussa *British Journal of Social Work*. 2017 47/4, 1147-1165. Viitattu 26.8.2020. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcw074>

Jones M. ja Pietilä I. Personal Perspectives on Patient and Public Involvement - Stories about Becoming and Being an Expert by Experience. Julkaisussa *Sociology of Health & Illness*. 2020 42/4, 809-824. Viitattu 27.8.2020. <https://doi.org/10.1111/1467-9566.13064>

Kangasniemi M., Utriainen K., Ahonen S-M., Pietilä A-M., Jääskeläinen P. ja Liikanen E. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon. Julkaisussa *Hoitotiede*. 2013 25/4, 291-301. Viitattu 27.8.2020. https://search-proquest-com.ezproxy.utu.fi/docview/1469873650?rfr_id=info%3Axri%2Fsid%3Aprimo

Kostiainen E., Ahonen S., Verho T., Rissanen P., ja Rotko T. Kokemukset käyttöön - kokemusasiantuntijatoiminnan kehittäminen. *STM*. 2014. Viitattu 15.8.2020. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125488/URN_ISBN_978-952-302-373-4.pdf?sequence=1

Kokemusasiantuntijuuden hyödyt. Väestöliitto. 2020. Viitattu 20.8.2020. <https://www.vaestoliitto.fi/monikulttuurisuus/mita-teemme/kokemusasiantuntijat/kokemusasiantuntijuuden-hyodyt>

Kuka on kokemusasiantuntija? KoKoA ry. 2020. Viitattu 15.8.2020. <https://www.kokemusasiantuntijat.fi/tietoa/kokemusasiantuntijaksi/>

Laitila M. ja Lassila A. Kokemusasiantuntijatoiminta osana palvelujärjestelmää. Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009-2015. Miten tästä eteenpäin? THL. Työpaperi 20/2015. 2015. Viitattu 26.8.2020. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130239/Kokemusasiantuntijuus.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Laurea AMK. Opetussuunnitelma 2019. Täydennyskoulutus. Viitattu 15.8.2020. <https://ops.laurea.fi/index.php/fi/132472/fi/214332>

Maruna S. ja LeBel T. P. The desistance paradigm in correctional practice: from programs to lives. Teoksessa *Offender Supervision: New Directions in Theory, Research and Practice*. 2010. Viitattu 26.8.2020. http://www.antonioacasella.eu/nume/Maruna_Lebel_2010.pdf

McLaughlin H. What's in a Name: 'Client', 'Patient', 'Customer', 'Consumer', 'Expert by Experience', 'Service User'—What's Next? Julkaisussa *Br J Soc Work*. 2009 39/6. 1101-1117. Viitattu 26.8.2020. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcm155>

Meriluoto T. Turning Experience into Expertise: Technologies of the Self in Finnish Participatory Social Policy. Julkaisussa *Critical Policy Studies* 2018 12/3. 294-313. Viitattu 27.8.2020. <https://doi.org/10.1080/19460171.2017.1310051>

Mäkeläinen P. Palvelut asiakaslähtöisiksi -kärkihankkeen PowerPoint-esitys. Sosiaali- ja terveysministeriö. 2017. Viitattu 26.8.2020. https://valtioneuvosto.fi/documents/1271139/4249169/3_1.2_asiakasosallisuus_osahanke.pdf

Noorani T. Service User Involvement, Authority and the 'Expert-by-Experience' in Mental Health. Julkaisussa *Journal of Political Power*. 2013 6/1. 49-68. Viitattu 26.8.2020. <https://doi.org/10.1080/2158379X.2013.774979>

Palukka H., Tiilikka T. ja Auvinen P. Kokemusasiantuntija sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmässä - osallisuuden mahdollistaja vai osallistamispolitiikan edustaja. Julkaisussa *Janus* 2019 27/1. 21-37. Viitattu 27.8.2020. <https://doi.org/10.30668/janus.66252>

Palvelut asiakaslähtöisiksi. 2020. Sosiaali- ja terveysministeriö. Hankkeet ja säädösvalmistelu. Verkkosivut. Viitattu 25.8.2020. <https://stm.fi/hankkeet/asiakaslahtoisuus>

Partanen M. Mieli 2009 -työryhmä. Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma: Mieli 2009 -työryhmän ehdotukset mielenterveys- ja päihdetyön kehittämiseksi vuoteen 2015. 2009. Viitattu 25.8.2020. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70007/passthru.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Peck E., Gulliver P. ja Towel D. Information, Consultation or Control: User Involvement in Mental Health Services in England at the Turn of the Century. Julkaisussa *Journal of Mental Health* 2002 11/4. 441-451. Viitattu 24.8.2020. <http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.utu.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=110a1834-3e2c-48a5-8936-f9553c366d43%40sdc-v-sessmgr01>

Peränen N., Harjula A., Grahn K., Kasila K. ja Kettunen T. Kokemusasiantuntijat asiakaslähtöisyyttä rakentamassa Keski-Suomen sairaanhoitopiirissä - palautteen antajasta kehittäjäkumppaniksi. Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009-2015. Miten tästä eteenpäin? THL. Työpäperi 20/2015. 2015. Viitattu 26.8.2020. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130239/Kokemusasiantuntijuus.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Rissanen P. Autoetnografia sairastumisesta ja kuntoutumisesta. Väitöskirja. Kuntoutussäätiö. 2015. Viitattu 27.8.2020. https://kuntoutussaatio.fi/files/2116/Paivi_Rissanen.pdf

- Rissanen P. ja Puumalainen J. Kokemuksen kautta osaamiseen: vapaaehtoisuus, vertaisuus ja kokemusasiantuntijuus. Julkaisussa Kuntoutus-lehti, vuosikerta 2016, nro 1. Viitattu 20.8.2020. https://kuntoutussaatio.fi/files/2208/KUN1601_katsaus_vapaaehtoisuus.pdf
- Saaranen-Kauppinen A. ja Puusniekka A. 2006a. Eettiset kysymykset. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Verkkojulkaisu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen Viitattu 6.9.2020. https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L3_1.html
- Saaranen-Kauppinen A. ja Puusniekka A. 2006b. Hyvä tutkimuskäytäntö. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Verkkojulkaisu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto Viitattu 6.9.2020. https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L3_1_2.html
- Salminen A. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Vaasan yliopisto. Viitattu 20.8.2020. https://osuva.uwasa.fi/bitstream/handle/10024/7961/isbn_978-952-476-349-3.pdf?sequence=1
- Scourfield P. A Critical Reflection on the Involvement of 'Experts by Experience' in Inspections. Julkaisussa British Journal of Social Work 2010, 40 (6), 1890-1907. Viitattu 27.8.2020. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcp119>
- Scourfield P. Social Care and the Modern Citizen: Client, Consumer, Service User, Manager and Entrepreneur. Julkaisussa Br J Soc Work 2007, 37 (1), 107-122. Viitattu 26.8.2020. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bch346>
- Sosiaalialan työ. Ammattinetti - Ammattialat. 2020. Viitattu 15.8.2020. http://www.ammattinetti.fi/ammattialat/detail/12/23_ammattiala
- Talaskivi-Munther T., Talasma H., ja Varjonen K. Jaetun asiantuntijuuden valmennus. Julkaisussa Ratkes 3-4 /2017. 2017. Viitattu 25.8.2020. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/140429/Talaskivi.Munther_Talasma_Varjonen.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019a. Asiakkaat ja osallisuus - Sote-uudistus. Verkkosivut. Viitattu 20.8.2020. <https://thl.fi/fi/web/sote-uudistus/palvelujen-tuottaminen/asiakkaat-ja-osallisuus>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019b. Osallisuus. Verkkosivut. Viitattu 24.8.2020. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus>
- Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. 2020. Osallisuuden osa-alueet ja osallisuuden edistämisen periaatteet. Verkkosivut. Viitattu 23.10.2020. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja>

terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/osallisuuden-osa-alueet-ja-osallisuuden-edistamisen-periaatteet

Videmšek P. Expert by Experience Research as Grounding for Social Work Education. Julkaisussa Social Work Education 2017, 36 (2), 172-187. Viitattu 27.8.2020.
<https://doi.org/10.1080/02615479.2017.1280013>

Videmšek P. ja Fox J. Exploring the Value of Involving Experts-by-Experience in Social Work Research: Experiences from Slovenia and the UK. Julkaisussa European Journal of Social Work 2018, 21 (4), 498-508. Viitattu 27.8.2020. <https://doi.org/10.1080/13691457.2017.1292220>

Virokannas E. 2016. Vertaisten ja ammattilaisten jäsenyyskategoriat huumeidenkäyttäjille suunnatussa katuklinikkatyössä. Viitattu 27.8.2020.
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125876/virokannas.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Taulukot

Taulukko 1: Osallisuus	9
Taulukko 2: Sisäänotto- ja poissulkukriteerit.....	15
Taulukko 3: Kokemusasiantuntijuuden käyttö sosiaalialan palveluissa	26
Taulukko 4: Kokemusasiantuntijuuden käytön hyödyt	31
Taulukko 5: Jatkotutkimusehdotukset.....	39

Kuviot

Kuvio 1: Aineistohaun prosessikaavio	19
Kuvio 2: Esimerkki sisällönanalyysin etenemisestä	23

Liitteet

Liite 1: Tutkijantaulukko	47
---------------------------------	----

Liite 1: Tutkijantaulukko

Tutkimuksen tai artikkelin otsikko	Tutkimuksen tai artikkelin tekijä(t)	Julkaisu-vuosi	Mitä on tutkittu tai tarkasteltu	Valinta-perusteet
Evaluating the impact of service user involvement on research: a prospective case study	Barber, Beresford, Boote, Cooper ja Faulkner	2011	Asiakkaiden osallisuuden lisääntyminen ja kehittyminen, sekä mahdollinen hyödyntäminen tutkimuksessa	Käsittelee kokemus-asiiantuntijuutta
Experts by experience: Peer support and its use with the homeless	Barker ja Maguire	2017	Samanaikaisesti kokemus- ja interventio-mahdollisuuksia ja niiden vaikutuksia asunnottomien parissa	Käsittelee kokemus-asiiantuntijuutta
Individual, group and organised experiential expertise in recovery from intimate partner violence and mental health problems in Finland	Hokkanen, Nikupeteri, Laitinen ja Vasari	2016	Lähisuhdeväkivallasta ja mielenterveys-ongelmista toipumista kokemuksellisen asiantuntemuksen avulla	Käsittelee kokemus-asiiantuntijuutta
Personal perspectives on patient and public involvement - stories about becoming and being an expert by experience	Jones ja Pietilä	2020	Mielenterveysongelmista kärsineiden henkilöiden tapoja päätyä kokemusasiiantuntijaksi	Käsittelee kokemus-asiiantuntijuutta

The desistance paradigm in correctional practice: from programmes to lives	Maruna ja LeBel	2011	Kokemuksellisuuden hyödyntämisestä ja vaikutuksista vankeihin	Sivuaa kokemus-asiiantuntijuutta
Turning experience into expertise: technologies of the self in Finnish participatory social policy	Meriluoto	2018	Osallisuuden lisääntyminen. Muuttaako kokemusasiiantuntija-koulutus ja osaksi palvelujärjestelmää pyrkiminen kokemuksellisuutta	Käsittelee kokemus-asiiantuntijuutta
Service user involvement, authority and the "expert-by-experience" in mental health	Noorani	2013	Kokemuksellisuuden vaikutukset mielenterveystyössä Isossa-Britanniassa	Käsittelee kokemus-asiiantuntijuutta
Kokemusasiiantuntija mielenterveys- ja päihdepalvelussa - osallisuuden mahdollistaja vai osallistamispolitiikan väline?	Palukka, Tiilikka ja Auvonen	2019	miten kokemusasiiantuntijat asemoivat itsensä mielenterveyspalveluiden hyödyntäminä asiakkaina	Käsittelee kokemus-asiiantuntijuutta
A critical reflection on the involvement of „experts by experience“ in inspections	Scourfield	2009	Kokemusasiiantuntijan määritelmän ongelmallisuutta ja hyötyjen osoittamisen vaikeutta	Käsittelee kokemus-asiiantuntijuutta
. Expert by experience research as grounding for	Videmšek	2017	Kokemusasiiantuntijoiden	Käsittelee kokemus-

social work education			hyödyntäminen tutkimuksen tekemisessä	asiantuntijuutta
Exploring the value of involving experts-by-experience in social work research: experiences from Slovenia and the UK	Videmšek ja Fox	2017	Kokemusasiantuntijoiden osallistuminen tutkimuksen tekoon	Käsittelee kokemusasiantuntijuutta
Vertaisten ja ammattilaisten jäsenyyskategoriat huumeidenkäyttäjille suunnatussa katuklinikkatyössä	Virokannas	2016	Vertaistukitoiminta huumeidenkäyttäjien katuklinikalla	Käsittelee kokemusasiantuntijuutta